

Konec života

Karel Václav
Rais

KONEC ŽIVOTA

Karel Václav Rais

www.eKnizky.sk

U Tynysů v chalupě je výminkářská světnička veliká jako kurník; je v tmavém přístavku za síní, zrovna proti chlebové peci a ohniště, blízko komína. Klenba i stěny předsíňky jsou plny sazí, proto je tu ještě tmavěji. Jednodílné dveře do výminku mají petlici s provázkem a zvenčí jsou obšity plátnem, pod něž bylo nacpáno cucků, aby se ani krapet zimy do světničky nedostalo. Hned vedle těchto dveří jsou vodorovné dveře do sklepa; nejednou se stalo, že někdo vyšel z výminku do temna a nevida otevřených dveří sklepních, sletěl po vlhkých ublácených schodech na zdusanou půdu a šeredně se pošramotil.

Zvenčí je celá chalupa Tynysova na dobrý střevíc obložena chvojí, slamou a Jehličím, aby do ní nemohlo profouknout. Stojí ve vsi trochu stranou, přímo u polí a v zimě se jí o stodolu a o výměnek vítr, vanoucí s návrší, hodně opírá. Výměnek má jediné okénko se čtyřmi malými tabulkami, které jsou spravovány olověnými proužky; teď v zimě je dvojitě, a dole je v něm narovnáno zeleného mechu, aby štěrbinami netáhlo. Je zima zlá a za stodolou i za výměnkem jsou vysoké sněhové závěje.

Ve výměnické sedničce stojí v rohu stůl, s deskou po kraji vroubkovanou, ale úplně bezbarvou; jest však čistá, vydrhnutá, až se leskne. Nohy trnože stolu jsou dosud červené. Za stolem jsou lavice bez lenochů a před ním dvě židle, jejichž lenochy jsou zdobeny vykrojenými srdečky. Blíže dveří, při stěně z obílených trámů, stojí truhla, jejíž povrch jest vyšperkován namalovanými květy a podivuhodnými ptáky, kteří stářím notně ošuměli. Naproti při druhé stěně jest stojánek s trochou hliněného nádobí, vedle věšák plný šatstva. Na kachlových kamnech, jež jsou vroubeny lavičkou, stojí hrnek, miska a v ní lžíce. Blízko kamen jest krátká, červeně obarvená postel, vystlaná plnými peřinami, povlečenými kanafasem modře pruhovaným; jest v ní spodnice, svrchnice a dva notné polštáře. Nevysoko nade všemi těmi krámy je rovný, obílený strop, jehož vápenné vrstvy na mnoha místech odpraskaly.

Nynější výměník Stříhavka jest malý stařec, jistě více než sedmdesátník. Až na ty zapadlé, bezzubé dásně jsou jeho líce kulatá. Tváře, nepřiliš vrásčité, jsou zardělé, a nejvíce se mu červená kulatý nosík. Očka má staroch malá, jiskrná, vlasů na hlavě ještě hojně; jsou jenom málo plesnivé a česá si je k uším, dělají na pravé straně stezku. Na těle má krátký kožich, šedým sukem pošíty, černým

beránkem lemovaný; obléká jej vstávaje, a svléká, jda spat. Pod rozpjatým kožichem je vesta, již zdobí dvě řady bílých, lesklých knoflíků, na krku černý šátek, uvázaný na zadrmo. Nohy má dědeček v praskavicích do rezava odřených, pod koleny podvázaných; bílé punčochy zapadají do sametových pantofli. Je-li potřeba, hodí na hlavu mrazovku, kterou vroubí huňatá kožešina.

Žije v té sedničce sám a sám; teď v zimě sedá u kamen aneb si kuchtí. Vesničtí muži umívají kuchařit jako ženy. Co si dědeček Stříhavka kuchtí?

Nejraději kyselo, protože dodá přec kousek síly, potom bramboračku, zemáky vaří i peče, dělá z nich kaši, placky, knedlíky, vaří kaše krupičné, jahelné a bramborové, neděle pak a svátky slaví kávou, které si hned ráno navaří také k obědu i k večeři. Výměník Stříhavka tuze rád fejfčí, stále je mu kuřno; má krátkou dřevěnou pejku a kouří z ní již mnoho roků; koupil ji tenkrát na Pace o „slivové" pouti a výborně se mu vydařila.

Ve výměnku bývá kouře jako v cihelně, ale to Stříhavkovi nevadí, bafá vesele a na rtech je mu zrovna viděti, jak to pejpnutí chutná. Zvláště ráno po snídani ty prvé bafy! Všecek obličej mu při nich zazáří a ústům jak by bylo do smíchu.

Výměnek má, že je to k smíchu, slepice aby se jím užívala a ne člověk; po třech čtvrtcích pšenice, žita, ječmene, denně žejdlík mléka, jak se nadojí, pět liber másla, čtvrt kopy vajec, čtvrtý díl ze stromoví na zahrádce a půl kopy otýpek. Stříhavka prodal Tynysovi chalupu dosti draze a proto si mohl udělati jen malý výměnek.

Ale staroch má ještě pár grošů a tak pomalu žije; těch grošů již mnoho není, jenom tak na krátkou dobu skromného života, ale dědeček Stříhavka je přitom vesel a sám sobě říkává: „Kmotránek Stříhavka je vždycky jako růže!" Proto mu také lidé říkají „jako růže"; a dědous se proto nezlobí.

Míval doma tři dcery, Málku, Nanku a Kátli, ale teď jsou dávno provdány; starší dvě se vdaly tuze dobře, třetí chatrněji, protože se pro zlé časy na ni tolik nedostalo, zato „si brala" z čisté lásky.

Stařenku svou má dávno zakopanou, a to je jediné, co kmotránka „jako růže“ kormoutívá, a nemá ji, chuděru, zakopanou doma. Je to celá historka.

Kmotránek se svou stařenkou a s Kátlí žili již u Tynysů na výměnku. Stařena měla v Liberci tři ženaté bratry a vždy po několika letech chodila k nim na pobytku. Jeden z bratří byl zámečník, druhý krejčí a třetí obchodoval; tomu krejčímu se vedlo nejlépe, měl již několik domů. A tak jednou stařenka povídala: „Stárnu, hochu, musím se honem podívat do toho Reichumberka, bude to beztoho naposledy. Pozejtří se vydám a za čtrnáct dní mne zas čekejte, vrátím se jistě.“

„Hoch“ to stařence přál, ale přece řekl starostlivě: „Nevím, nevím, holka, ale skoro se mi zdá, že je to už na tebe daleko.“ Ale stařenka že ne, a šla. Tenkrát ty železnice nejezdily jako nyní; dnes člověk u nás sedne a za pár hodin je v Liberci. Tenkrát se musilo pěšky přes Jičín, přes Turnov a dále k Ještědu.

Dlouhé, tuze dlouhé byly pak dni ve výměnické světničce, ale konečně uběhly, jako všecko na tom světě.

Toho dne, kdy stařenka měla přijeti, byla jí Kátle až někde v Lužanech, dobré dvě hodiny cesty, naproti; ale přišla domů sama.

Doma si potom povídali: „Je dnes v Jičíně trh, jistě že se potkala se známými a vezmou ji na fůru.“ I čekala dlouho do noci; olejová lampička mrkala a na výměnku jim nebylo do řeči. Konečně venku zahrčela vozová kola a zapráskal bič.

„Už jede — budiž pánbůh pochválen!“ radostně zvolal Stříhavka. Kátle chtěla vyběhnout, ale tatík ji zadržel: „Počkej, ať myslí, že spíme!“

Zadupaly kroky na návsi — v síni — v předsínce — petlice u dveří cvakla, ale dveře se neotevřely ...

Po dvou dnech přišla z Liberce zpráva, že tam stařenka umřela; stalo se to ve chvíli, když doma na výměnku dostali znamení.

Kmotránek se honem vydal do Liberce, ale zaplakal tam již jenom na hrobě. Lehoučkou smrt měla stařenka, večer šla spát a již se neprobudila.

Ta bolest jedině Stříhavku svírala, že nebude věčný sen držmat vedle své nebožky, že se teď nemůže na jejím hrobě ani pomodlit, ba že ani neví, zda se o ten hrob někdo stará anebo jsou-li drahé kosti již někde pohozeny. —

Je ráno o svatém Janě Evangelistovi, polovičním svátku vánočním. Stříhavka sedí u kamen, kulatou hlavu má nachýlenou z límce kožicha a užívá své ranní slasti kuřácké; je sice dnes mše svatá v zámecké kapli, dávají tam pít 'víno lásky sv. Jana', všechno okolí se slavnosti té účastní, ale výměnkář sedí doma u kamen. Je to pro jeho nohy kus cesty, a sníh na silnici je dosud málo utlapán. Za celé vánoce byl v kostele jenom na božíhodové hrubé, a to hlavně pro ty pěkné zpěvy, jež se každoročně na kůru provádějí, při nichž stará duše omládne a rozpomíná se na dětská léta, kdy se na ty zpěvy těšil kolik neděl a prozpěvoval si je až do hromnic. Vždyť je to krásy! „Nebojte se, pastýřové!“, „Usni, usni, Jezulátko!“, „Radostnou novinu, křesťané milí, zvěstujem' vesele v tu chvíli“, „Pojďme tedy do Betléma“ a k tomu hodinky, jež vytrubuje tesař Urban, kukačka, slavíček, a dudácké hry na varhanách.

Letos výměník poprvé nebyl „na půlnoční“, kdežto jindy ani v největší síberii doma nezůstal. Štědrý večer slavil na výměnku sám, ještě že mu Tynyska přinesla trochu jahelníku se švestkami; houbové polévky, sušených hrušek, sliv a křížal si navařil sám.

Potom rozevřel „Nebeklič“ po své stařence a říkal si modlitby „Při jitřní božího narození“, „Na den narození syna božího“, „Modlitbu na vánoční den“, „Pozdravení Pána Ježíše v jesličkách“, „Navštívení Pána Ježíše, jež se od vánoc až do bromnic má říkati“. Když se pomodlil, zazpíval si chraplavým hlasem veselou:

„Nesem vám noviny, poslouchejte,
z betlémské krajiny, pozor dejte,
slyšte je pilně a neomylně
pozorujte.“

Zpíval sedě u kamen, v nichž roští vesele praskalo a voněl suchý jalovec; to byla vůně, jež v Štědrém večeru u Stříhavků scházeti nesměla. Když dozpíval, vzpomínal... Dýmka stála na okně opuštěná, neboť o Štědrý večer dědeček

nekouřil, ani na boží hod si nepejpnul, až o sv. Štěpáně vesele nacpával, a dnes, o sv. Janě, šlo to již jako po celý boží rok.

Na síni, potom u sklepa zaduněly kroky a někdo oklepával sníh. „Kdopak to ke mně jde?“ pomyslíl si kmotránek a několikrát silněji zabafí. Petlice cvakla a do dveří vešel vysoký muž, asi padesátník; musil se sehnouti, aby o veřeje nenařazil.

Černou mrazovku s kožešinou a se štítkem, třapečky zdobeným, sňal s hlavy a přihladil si husté černé vlasy s čela k uším. Na krku měl velkou červenou šálu, na těle modrý široký burnus a koženky, zastrčené do vysokých holínek. Líce měl oholeno, jenom od uší pod bradu černaly se chuchvalce vousů. Oči měl velké, černé a hodně mračivé, čelo vráskami silně rozbrázděné, nos hranatý, na konci porostlý. Byl to ramenáč přímé, neskloněné postavy.

„Dej pánbůh dobrytro!“ pozdravil, zavřev dveře.

Stříhavka povstav, pohlédl na příchozího.

„Dejž to pánbůh, dejž to pánbůh, i vítám tě, Toníku,“ pozdravil jej a stiskl mu ruku, „to jsou přece hosti ke mně, vždyť jsem tě neviděl, ani nepamatuju. Tuhle se posad a ukroj si u mně chleba; másla nemám, to víš, teď o vánocích!“

„Vždyť je to u nás taky takové, krávy nedojí, kdež by se nabralo!“ odpovídal příchozí. Mluvil pomalu, slovy ostrými a trhavě; při řeči se mu koutek úst trochu křivil.

„Nedojí — a proč nedojí?“ ptal se výměník.

„I čerti vědí! Jedna je stelná, druhá má telátko pod sebou a třetí — ale prosím vás, jak by po samé slámě dojila. Suchého krmiva není, jenom řezanka a trochu pití. A jak se pořád máte, pantáto?“ host náhle obrátil a po té otázce se křečovitě zasmál. Zvuky smíchu pravily, že se tento muž směje velmi zřídka, ale že smíchem přece chtěl své řeči dodat srdečnosti.

„I zaplať pánbůh, jak se starý vejměník může mít. Letos nějak pozoruju, že jsou tu léta, nohy neslouží,“ odpověděl kmotránek a rychleji pobafoval. „A co dělá Málka?“

„Abych vám řekl pravdu, je plna starostí o vás; sešla se tuhle o ranní s Tynyskou, ptala se na vás, a hospodyně jí pověděla, že si letos naříkáte. Od té chvíle ve dne v noci myslí jenom na vás, a včera večer mi řekla: ‚Takhle to dál jít nemůže, v té opuštěnosti tatínka nenechám. Jakoupak tam má posluhu? Aby sám kuchtil, dříví si nosil a ráno vstával do mrazu. Musíš k tatínkovi,‘ povídala, ‚a poprosíš ho, aby udělal dětem radost a přestěhoval se k nám. Světnici máme velikou, jsme sami jenom s Bárrou a s tím — nedořekl, ale líce se mu nepěkně zkřivilo — bude tu mít pohodlí a bude bez starostí.‘ Proto jsem, pantáto, přišel.“ Ta řeč trvala hezky dlouho, host při ní stále vlasy přihlazoval a Stříhavka zapomněl kouřit. Vrásky na tváři se mu stahovaly, oči vhlý a brada se několikrát zachvěla. Chvíli mlčel; nejprve tiše hleděl na podlahu, pak spravoval dýmku a zapaloval. Bafal, bafal, ale zhaslo mu několikrát.

„Abych ti, Toníčku, řekl,“ promluvil potom, „tuze mne tvá řeč těší, že o mne, starého člověka, máte takovou starost a že na mne vzpomenete, ale abych se k vám přestěhoval, to nevím, hochu, to nevím; víš, jsem starý člověk, někdy tuze divný, a bojím se, že bych se vám brzo zprotivil. Už abyste mne tady nechali, až mi pánbůh sám vykáže poslední sedničku.“

„Tak, tak, pantáto,“ začal zas Toník a znova se divně zasmál, „to si o nás pěkně myslíte! Copak nebudem taky staří? Měli bysme to čistá srdce, abysme starému otci ukazovali takovou lásku, jak povídáte.“

„Inu, inu, já ti, brachu, věřím a Málce taky snad můžu věřit, vždyť je to vlastní dcera, ale viděl jsem ledacos a vím, jak to bývá. Vejměník je vejměník, ten ať jde stranou a nikomu nepřekáží.“

„Nedělejme dlouhých řečí, pantáto, my vás tu zkrátka nenecháme, zítra si pro vás přijedu; ale to vám taky hned slibuju, že když se vám nebude líbit, jen řeknete, a odstěhuju vás zpátky. Jaképak starosti, světnička vám tu zůstane, do té můžete zpátky, kdy se vám zachce.“

Stařec mlčel — od kamen vyhlížel oknem na sněhová hrbolatá pole až na vršek, na němž stál starý kříž všecek osněžený. Pozoroval, vzpomínal, uvažoval.

Zeť mu několikrát skočil do myšlenek, pobízel, nutil, ale dědeček se kroutil všelijak.

„Toť, na mou pravdu, děláte, jako bysme byli lidojedi! Copak jsme vám někdy udělali něco zlého? Co pak Málka není vaše dcera? Naříká, stejská si, že tu jste bez pomoci a vám se zatím k vlastní dceři nechce!“

„Tak teda spánembohem,“ rozhodl se konečně stařec, „ale nesmíte mít za zlé, bude-li se mi první čas stejskat; tolik roků jsem v tomhle kumbálku zůstával sám a sám, zvykl jsem poustevnictví, že tak hned nezapomenu. Ale dítě je dítě, kterýpak tatík by mu nebyl rád hodně blízko. Ale ty, Toníku, nejíš, tak si přece ukroj!“

Host si teprve teď ukrojil slušný krajíc, osolil a dal se do jídla.

„A jak pak, Toníčku, že se tě tak ptám, jakpak to máte s Bárrou?“

Zeť, maje ústa plna, máchnul levicí a zahučel: „Ale pořád stejně, sám čert nám ty Břízkovy nastrčil; takhle aby se člověk celý život dřel, lakotil a takový synek, trochu kloudněji ochystaný, by pak jen přišel, zbláznil holku a sedl pěkně do tepla. Ale zmejená neplatí, Morák není volák, tak hnedlinko po svarbách nebude, i kdyby holka s tím — seděla v hanbě, dokud budu na živu!“ Teď mluvil rychleji a zlostně; koutek úst se mu také rychleji natahoval.

„Ale k nějakému konci to přivést musíte. Bára stárne, děvče jí roste, jaképak je to živobyetí pro vás i pro ni.“

Toník pokrčil rameny. „Zlé živobyetí, máte pravdu; kdo teď pro ni přijde? Leda kdyby se našel nějaký šikný vdovec, a kdo ví, dopadlo-lí by to, holka je paličatá. Ale za tisícku jim přec takovou chalupu dát nemůžu, co by řekl Toník? Vždyť by byl na pretenci tuze ošizený. Aspoň patnáct set kdyby ten synek přinesl, ať by zůstali tisíc jednušek dlužni; když by se přičinili, tak by to zmohli. Považte, že chalupa bratrovi stojí za pět tisíc.' Ale já jsem se zapovídal, a doma čeká tolik práce. Opatruj vás pánbůh, a na ten zejtřek se juž přichystejte, kolem desáté jsme tady.“

„Jen si to hochu, tuze dobře rozmyslete, mám z toho starost náramnou.“ ještě si povzdechl dědeček.

„Už nedělejte okolků, pantáto, udělám, jak jsem povídal!“

„Inu, když jináč nedáte, poručeno bohu; jenom aby vás to nemrzelo dřív než mne, to víš, že já se spokojím. Pozdravuj Málku, Báru i tu malou čečetku!"

„Teda tu buďte spánembohem!"

„Spánembohem a provázej tě pánbůh. Ani ven s tebou nejdu, ale jsem jenom v těch pantoflích!"

Dvéře zaklaply a host vyšel.

Toník, jak Stříhavka ramenatého padesátníka jmenoval, byl jeho zeť, Antonín Morák; měl nejstarší kmotránkovu dceru Málku a byli spolu již alespoň dvacet pět roků. Morák měl v Třemešnici, velké vsi s kostelem, chalupu, a vědělo se o něm, že je zazobaný. Byl znamenitý mamonář a mohl v tom řemesle celému kraji dávat hodiny. Syna Toníka měl již odbytého, přiženil se do Chodovic do pěkného statku, ale s Bárou se mu nepovedlo. Myslíval s ní vysoko, bylať dívka velká a silná po něm, oči a vlasy měla jako uhlí, pěkná líce až brunátná. Ale všecko se Morákovi zhatilo. Když se vrátil újezského chalupníka Břízka syn, vyučený truhlář, z Vídně, poplašil holku, že spáti nemohla. Truhlář Václav Břízek byl hoch až tuze k světu, když se v neděli vystrojil, byl zcela jinačí než ostatní kamarádi; ale všedního dne si doma hleděl řemesla, nebo, bylo-li třeba, pomáhal staršímu bratrovi v poli. Tak se s Bárou do sebe zahleděli, že brzy bylí ostatnímu světu ztraceni. Bára lásku svou skrývala, jak jen dovedla, ale Morák měl uši zaječí; zvěděv o tom, rámusil až běda, proklínal, ale nadarmo.

„Kdyby to byl nějaký zvláštní vejpada," říkal, „ale vždyť; je ten klihožrout učiněná suška!" Měl jiné oči nežli dcera.

Když však Morák později zpozoroval, že Bára bledne, že se jí sukně krátí, bil ji provazem, že kolik dní vyležela ve stodole v slámě a sotva se mohla hnouti. Potom na dceru přestal mluvit a nemluví s ní posud.

Břízkova chalupa nebyla sice nejbídnější a Břízek byl hospodář z nejopatrnějších, ale na chalupu byli dva synové a dvě dcery. Syn Prokop byl starší a měl chalupu převzít, jenom co by dostal majetnou nevěstu, aby vyplatil podíl bratrovi a sestřám, každému tisíc jednušek. Morák věděl o všem, ale se starým Břízkem nikdy nejednal; ani když Bářino děcko na kolébce zaplakalo, s

oujezdským chalupníkem nepromluvil a ten se také nepoddal; slyšelf dobře, jaké řeči Morák před lidmi provádí. Václav zatím doma dřel, aby nějaký groš umačkal, ale šlo to zvolna. Léta zatím ubíhala...

Když Morák od kmotránka Stříhavky vyšel a dlouhými kroky měřil osněženou silnici, myslil si: „Pane, s pantátou to není tak zlé, není ještě takový bédák, je pořád ještě jako růže, mně se zdá, že se Málka zmýlila a že se přepočítáme!“ —

Stříhavka hned odpoledne řekl hospodyni Tynysce: „Zejtra se vám kmotra, vystěhuju!“

„Vystěhujete? A kam, pantáto, snad se nebudete ženit?“

„Pořád stejně veselá, aby vás ta veselost neopouštěla, je to dar od boha. K dceři, k Málce se postěhuju.“

„K Málce — k Morákovům že se postěhujete?“ a spráskla ruce.

„Sama jste vinna, tuhle o ranní jste prý dceru naplašila, že si letos naříkám, a ta nechce teď dát jináč, nežli že musím k nim. Toník tu ráno byl a zejtra pro mne přijede.“

„Spadněte nebesa.' No, dej vám pánbůh štěstí, ale já bych to nedělala!“ hlučně zvolala hospodyně a zamyslíla se.

„Proč, proč byste to, kmotra, nedělala?“

„Inu zkrátka bych to nedělala!“ tišeji, jen jako z myšlenek odpovídala hospodyně.

„Když se mi nebude líbit, přivezou mne zpátky, to mi Toník slíbil.“

„Zpátky už nepřijdete, pantáto!“ odvětila rozhodně, ale hned dodávala: „Bude se nám tu po vás stejskat; tuze jsme tomu zvykli, že vás tu máme ve světničce. Výměnek vám do Třemešnice dodáme, jako byste byl u nás.“

„K tomu teď ty jejich starosti s dcerou — ne, ne, tam dobře není! Jaké asi má Bára živobytí a jaké to dítě, chudinka malá! Kdy a jak se tohle všechno spořádá!“

Stříhavka osaměv, až oslzel; totě vzácnost na světě, aby hospodáři výměnkáře neradi ztráceli, i kdyby toho výměnku bylo jako zobu stehlíkovi...

V noci dlouho nemohl usnout, myšlenky, honící se mu v hlavě, převalovaly ho s boku na bok. K Morákům má jít, ze své sedničky do jejich chalupy! Což, s Málkou by to snad šlo, ale on je mrzout a jen by ty peníze hrabal.

Druhého dne před polednem zeť Morák přijel s žebřinovým vozem, do něhož byl zapřažen pár silných krav. Tynysovi všechno starcovo zboží naložili a staroch, všecek zakublán, vlezl si do peřin v žebřinách.

„Dej vám pánbůh štěstí!“ volali za ním Tynysovi i kdož se z vůkolních chalup a baráků sběhli.

„Pánbůh dej a opatruj vás tu všechny!“ plačky odpovídal dědeček. Morák při tom při všem kale nepromluvil; kabousil.

Tak se kmostránek Stříhavka „jako růže“ stěhoval k dceři do Třemešnice. Šlo to bídňě, za vesnicí byl sníh málo ušlapán a vyježděn; do vršků nemohly kravky vůz vytáhnout, a podolou se kola zarývala do hloubky. Hvízdalo a skřípalo to, jako když pilníkem o křemen brousí.

II

Morákova chalupa stojí na návsi v řadě chalup a statků ostatních; jsou odděleny zahradami s jabloněmi, s hrušemi a slívami, na nichž je nasypáno sněhu, mezi nímž se třepetají řídké hnědé, suché listy. Vypadá ta chalupa hodně nepěkně; je všechna tmavší nežli ostatní stavení, a je tu jako na vystrkově a ne na návsi. Šindelovou střechu má proti stěnám nápadně vysokou a mechem hodně porostlou; tak se zdá, jako by střecha na stěny tuze tlačila, trámy jsou v nich jako zborcený.

„Tam nahoře na půdě je stále plno, totě tíže!“ říkávají třemešničtí.

Pod střechou, na prkně kdysi bílém jest hnědý nápis: „Dům tento vystavěl s Boží pomocí Léta Páně 1750 Antonín Morák. Pokoj budiž domu tomu i všem, kteří budou přebývati v něm.“ Před chalupou jest podsíň, spočívající na třech dřevěných, hodně vyhnílych sloupech. Na podsíni má Morák vyrovnané otýpky roští a hranice šindele; je toho tolik, že dvě nevelká okna velké světnice sotva vyhlížejí. „Nedej pánbůh, aby tahle chajda jednou chytla, to by si plameny smlsly,“ říkává švec Šourek. Vzadu, v jednotě s chalupou jest chlív, vystavěný z drobného pískovce, a za ním stodola. Morák své zachmuřené stavení tuze neprohlíží; teprve když někde zatéká, stará se o správkou.

Do této chalupy o svátku mládětek přijel výminkář Stříhavka. Morákova dcera Bára mu pomáhala z vozu, a když bačkorami stanul na záspi, políbila mu ruku a dědeček ji pohládl po tváři. Tu ho již malá dceruška její chytla za ruku a zlíbavši ji také, zašveholila: „Tak pojdte dědečku, k nám!“ Výměnkář sebrav všecku sílu, pozdvihl dítě a políbil je na ústa.

„Pánbíček tě pozdrav a dej ti všecko dobré, ty moje pra-vnoučátko!“ pravil a pokřižovav se, překročil práh. Vstoupil do šeré síně a širokými dveřmi do světnice.

„Dej pánbůh dobré odpoledne!“ pozdravil.

„Dejž to pánbůh, vítám vás, tatínku! No vida, pořád jak chátráte a vy jste zatím stále jako hříbek!“ Těmi slovy uvítala Stříhavku dcera, Málka. Byla ženská vysoká, suchá a kostnatá, vlasů silně prošedivělých, pouze na maťátko stočených, v tváři vráscitá, takže se zdála mnohem starší, nežli byla. Na těle měla krátký, koží povlečený, do reza odřený kožíšek k tělu a kalmukovou sukni.

„Tak jak se máš, holka, jak se máš?“ švitořil Stříhavka.

„I to víte, jak se člověk při tom dření může mít; jde to od rána do večera jako v letu. Hřbet a nohy už bolí, ale polevy není. Svlékněte si ty burnusy, tuhle je pověste a pojdte si sednout ke stolu.“

Kmotránek zpozoroval, že v kamnech je ticho a po světnici chlad.

„Ten kožíšek si, holka, nechám, jsem už na něj zvyklý,“ usmál se.

„Pojďte, ukrojte si u nás chleba, jste beztoho po cestě vyhladovělý; másla nemám, málo nám to dojí!“ Ale nepověděla, že všechno máslo, jež natluče, třeba ho nebylo teď v zimě mnoho, prodá hořickým hokyním.

Staroušek sedl a ukrojil si, ale přece si v duchu pomyslí, že čekal trochu teplého pokrmu, aby se po cestě zahřál.

Bářina holčička mu byla stále u nohou a prohlížela si dědovo líce; líbilo se jí, že se tak červenalo, oči se jiskřily a ústa se usmívala. Byla děvčátko blízko pět let, ale hodně vyrostlé.

„Tak co ty, čečetko,“ oslovil ji dědeček, „přec mi pověz, jak ti říkají, vždyť jsem tě neviděl od té doby, kdy jsi byla v peřince!“

„Maminka mi říká Baruška, babička Barča a dědeček Barka umazaná,“ zasmálo se děvče.

„A co myslíš, jak ti bude říkat tenhle nový malý dědeček?“

„Baruško!“

„Baže, Baruško, má budeš, Baruško!“

Bára s tatíkem stěhovala dědečkovo harampátí do světnice; všechno to spolu tahali, Bářino líce plálo jako pivoňka, a stékaly po něm stružky potu. Vidouc, jak dědeček s dítětem jejím hovoří, zadívala se na ten milý obraz a usmívajíc se, stála jako zdřevěnělá.

„Nestůj a pospěš, vidíš, že tatínek čeká!“ kázala jí matka a výměnkáři dodala: „I vždyť vás to brzy omrzí, přestanete se s tím rozpustilcem mazlit. Dokavad jsem na ni byla dobrá, zkusila jsem, až mne uši brněly, teď mám svatý pokoj!“

Dítě se na babičku dívalo a usmívalo se.

Výměník, vzav je za bradu, usmál se: „Babička povídá, že byla dobrá, ale já vím, že je teď leckdy ještě lepší a že Barušce podstrčí jablíčko, hrušku nebo namazaný krajíc.“

„Ba ne," dítě mírně odvětilo a zkoušelo, jak dědečkovu strniště na bradě škrábe.

„Máš krátkou ručku," pravil Stříhavka a nechav jídla, posadil si vnouče na kolena. „Škrábou, vid?"

„Škrábou — jako vohlice!"

Dědeček vzav pak Baruščinu ruku, ukazovákem ji poškraboval po dlani a říkal:

„Vařila myška kašičku
na železném rendlíčku:
tomu dala — tomu dala —
tomu dala — tomu dala —
jenom tomu nedala,
a ten říkal:

„Jak jsem maličkej,
tak na tě povím!"
a běžel, běžel, běžel —
až tuhle zaloktal."

Baruška zavýskala, jak jí dědeček doběhl rukou až v podpaží a tam polechtal.

„To jsi ještě neslyšela?" ptal se.

„Ba ne, já jen umím: enyky, denyky, nemastný knedlíky, hopsa, kopsa ven!" odšvitořilo děvče.

„No dobře, ale počkej!" pravil zas dědeček a bera jeden prst Baruščin po druhém, říkal:

„To je táta,
to je máma,
to je dědek,
to je bába —
to je vnouček,

„Ani to neumíš?“

„Nic neumím, jenom enyky, denyky,“ odvětila.

„No, no, však budeš brzo umět. Pohádky jsi taky neslyšela? Tu o kohoutkovi a o slepičce, o perníkové chaloupce, o bratříčkovi a o sestřičce?“

„A vy to všechno umíte?“ udiveno se ptalo dítě a veliké modré oči široce rozevřelo.

„Umím a umím toho ještě víc; budeš-li hodná a budeš-li velikého dědečka, babičku, maminku a mne mít ráda, všechno ti vypovídám a všemu tě naučím!“

Dědečkovy krámy byly sneseny, a Bára je počala u prázdné stěny rozestavovati. Baruška se sešourala dědečkovi s klína a běžela k matce.

„Maminko, to bude pohádek. O perníkové chaloupce, o kohoutkovi a o slepičce!“

„Kdo bude povídat?“ jako nevědouc, ptala se matka.

„Kdo by povídal? Dědeček bude povídat, ten jich umí, povídal, a všechno mě naučí — to je táta, to je máma — tomu dala — tomu dala!“

„No ty jsi pěkná pohádkářka!“ hlasitě se zasmála. Již ani nepamatovala, kdy by se byla tak zasmála.

Hospodyně Moráková zatápěla. Venku se smrákalo a ve světnici bylo temno; to dělaly otýpky na podsíni a trámy v stropě i ve stěnách, tmavě nabarvené telecí krví.

„Báro, teď toho nech, zítra je taky den; krávy už budou mít hlad, uchystej pití!“ kázala Moračka.

Baruška již zas byla dědečkovi na klíně.

„Počkej, dítě, máme dnes Mládátek, něco ti povím, ale dřív jdi trochu dolů; zapálím si, už se mi po tom stejská!“ a vytáhnuv ze spodní kapsy kožíšku svou dřevěnku a tabák, nacpal si a zapálil. Opět si s takovou chutí zabafal, až se holčice rozesmála.

„To to bafá, dědečku, jako když jede mašina!" volala a hrála si se třapečky, jež visely na vyřezávaném troubeli.

Stařec se usmál a vesele pokýval. „Tak, teď si sedni vedle mne a poslouvej!" I vypravoval dítěti o Mládátkách, jak je Herodes král dal pobíjet a jak Ježíšek s matkou a s Josefem utíkali do Egypta, jak jeli na oslátku a co zkusili.

„A máš-li pak Betlém?" ptal se, když dopovídal.

„Betlém? Na řece je Betlém!" odpověděla Baruška.

„Na řece? Inu, inu, ti křaplaví panáci a stromky z ledu u kraje řeky jsou jako Betlém, taky jsme tomu tak říkali, ale opravdovský Betlém!"

„Opravdovský nemám!"

„Počkej, snad mám ještě v truhle nějakého pastýře a ovečku; dokud holky bývaly mladé, stavěli jsme o vánocích Betlém a zůstal na polici až do Hromnic. Býval hezký a veliký, o Štědrém dni a o Třech králích hořela u něho lampička. Snad tam nějaký ten darák bude, alespoň jsem je uložil!"

„A kdy půjdete do truhly, dědečku?"

„Až to bude trochu v pořádku, až budeme smět krámovat."

Hospodyně rozsvítila louč a zastrčila ji do vysokého dřevěného svícnu. Světlo plamene šlehajíc, tvořilo po stěnách stíny všelijaké. Dědeček se rozhlížel po světnici. U dveří byla otevřená police, u druhé stěny tmavá skříň, pak žlutá lavice kolem stolu, dvě postele vystlané, na zdi svaté obrázky na skle malované, temně natřená polička, rohatina s květinovými talíři a s mísami, černá kamna kachlová, za nimi velká chlebová pec, kolem nich lavice, na ní dřez a konev, pod ní dva velké škopky do chléva.

Hospodyně seděla na malém špalíku v koutku u prsku. Ze stodoly bylo slyšet tlukot ruční řezačky; hospodář chystal potravu kravám. Po chvíli také on vešel do světnice; když vdychnul tabákový kouř, odplivl, ale neříkal nic. Měl vlněnou kazajku a beranici nechal na hlavě. Dýchal si do rukou a po chvílce je nahříval nad kamny.

„Totě mráz, až zub na zub dopadá," zabublal.

„A nemohl bys, Toníčku, řezat v rukavicích? Když já jsem řezával, míval jsem staré palcové rukavice," vlídně pravil dědeček.

„Což o to, řezat by to šlo, ale v rukavicích aby člověk chodil do bálu a ne řezat řezanku; to bych toho nařezal!"

Hospodyně vyjekla, jako by se chtěla dát do smíchu, ale nezasmála se. Pak bylo ve světnici ticho. Baruška sedíc vedle malého dědečka, opřela si oň hlavu a dřímala; když byl velký dědeček ve světnici, bála se promluvit. Bára ještě čistila chlív, podstýlala a nasýpala do žlabu řezanky. Když potom také ona přišla do světnice, hospodář rozsvítil olejovou lampičku, postavil ji na stůl a hospodyně chystala večeři. Do veliké mísy na stole nalila kysela, do druhé vysypala brambory, a celá rodina zasedla kolem stolu. Baruška dostala svou dřevěnou misku s kyselem a Bára jí oloupala tři brambory. Než se dědeček dal do jídla, počal se hlasitě modlit: „Oči všech k tobě důvěrně hledí. Hospodine, ty jim dáváš pokrm a nápoj, v čas příhodný otvíráš ruku svou a nasycuješ všeliké zvíře. Amen. Otčenáš a Zdravas. Hospodine, Pane Bože, otče nebeský, požehnej nám těchto svých darů, kterých budeme z štědrostí tvé přijímat, pro Ježíše Krista, Pána našeho. Amen."

„Vy máte dlouhou modlitbu," divně se usmívaje, řekl hospodář, „my před jídlem a po něm děláme jen kříž. Když člověk celý den dře, pánbůh i to jídlo požehná, a jednomu chutná!"

„Jsem tomu navyklý již z domu, nebožtík otec nás sám těm modlitbám naučil, ale Málka to snad už z domova zapomněla," trpčeji řekl výminkář a dal se do jídla. Oloupal si brambor a přikusoval ke kyselu.

„Máte letos tuze dobré brambory, rozvářejí se a jsou moučnaté," pochvaloval, ale nikdo neodpovídal.

Stříhavku cestou i v peřinách zamrazilo, proto s radostí uvítal teplé jídlo a s chutí se do něho pustil; ale přestal, dokud v míse ještě zbývalo. Hospodář vstávaje od stolu, pravil ženě: „Musíš pro podruhé vařit víc, dneska jsem se nedojedl."

„Vařila jsem víc, budu vařit ještě víc," chladně a nevrle odpověděla; „máš-li ještě hlad, dojez chlebem".

„Taky že dojím!" odbroukl Morák a ukrojiv si krajíc, sedl ke kamnům.

„Báro, ustel dědečkovi v komoře! Chodíme hned po večeři spát; kdo by páčil olej, je beztoho dražší než hofmanské kapky," hovořila Moračka.

Při té řeči u kamen umývala a třebaže se neobrátila, věděla dobře, že slova její doletí tam, kam mířila. Dědeček měl tisíc chutí ještě si nacpat, ale musil si ji nechat zajít.

„Tak vám dej pánbůh dobrou noc, a ty, maličká, mi dej hubičku, aby se mi pěkně spalo!" pravil srdečně a odešel za Bárou do komory.

Bylo tam chladno a plno zápachů: po másle, po sýru, po ovoci čerstvém i suchém. Když Bára odstýlala, dědeček si sedl na postel a zouval bačkory. Plný, stříbrný měsíc malým oknem sypal bílou zář a osvěcoval komůrku, v níž kromě postele stála velká špižní almara, truhla, soudky, škopky a moučnice; nebylo tu pořádně hnutí. Bára stála chvíli mlčky a hleděla na starce; potom mu klesla kolem krku a zaplakala hlasitě.

„No, no, holka, neber si to své neštěstí tak tuze k srdci; dá pánbůh, že se brzy dočkáš lepších časů."

„U nás lepší časy nebudou, dědečku," vzlykala, „ale vás mi samo nebe poslalo pro to dítě ubohé. Je odstrkováno, zkusí všeho a já pro samou lopotu ani k němu skoro nemůžu. Vy se ho ujmete, vidíte, dědečku, je jako siroteček. Nebe tady mít nebudete, to vám zrovna řeknu, třebaže jsou to mí rodiče; ale proboha vás prosím, abyste pro nás něco snesl. Věřte mi, kolikrát jsem chtěla utéci, vždyť by se mi ve službě hůř nevedlo, neslyšela bych tolik vyčítavých řečí a to dítě by taky nebylo víc odstrkováno, ale zase si vzpomenu, že to jsou přec jenom rodiče. Bývali vždycky hodně nevrlí, zvláště tatínek, ale od té doby, co se to se mnou stalo, je všecko o mnoho horší. Slyšela jsem, že se v tomhle stavení vždycky lakotívalo, ale tak, jako teď snad nikdy. Ó, dědečku, bojím se každého dne — u nás bude hůř a hůř!"

Výminkář objav ji, pravil mírně: „Jdi už, holka, jdi, aby nebylo zle. Měj svatou trpělivost a tatínkovi i mamince dělej, co jim na očích vidíš, jsou tvoji a snad se přece obměkčí.“

„Dej vám pánbůh dobrou noc!“ a Bára políbivší dědečkovi ruku, odešla z komory.

„No, vyfňukala jsi se?“ přivítala ji matka.

Bára neodpověděla a chystala lože pro sebe i pro Barušku.

Zkrátka potom byla Morákova chalupa úplně tmavá; ve všech ostatních ještě svítily, jenom ona se krčila pod vysokou střešou chmurna a bez života, jako by z ní lidé byli utekli...

III

Dědeček Stříhavka si dobře prorokoval, že se mu po výminku zasteskne. Nejvíce vzpomínal ráno a v noci; ráno, když se v komoře, v studených peřinách, za tuhých mrazů jíním lehce omžených, probudil, myslel na svá kamínka, jak by si pěkně zatopil, snídani uvařil, a potom se u nich usadil na lavičku a vesele si zabafčil; večer, když sotva lžící odložil a musil do komory, opět do těch ledových peřin, ve kterých se zdlouha zahříval, a nemohl si posedět na oblíbeném místě u kamen a dokonat denní práce kuřácké. Ani dlouhých nocí nemohl přespat; dokud ponocný Lasička neodhvízdal desáté, neměl o spaní ani potudhy, a k ránu, ještě se ani nerozšeřovalo, již vyspalý zíral do tmy. Když se tak na lůžku převaloval, stará hlava mnoho vzpomínala a přemýšlela. O celém svém životě rozjímával a na nebožku ženu tuze vzpomínal. V duchu vídával, jak na své chalupě hospodařil, jak děti kolem něho dováděly a jak bývalo veselo, když večer všichni kolem něho zasedli a povídali; Málka sedávala vedle něho a nejraději něco nahlas předčítala. Jak se ta holka změnila, jak se jen tomu mračivému životu tak důkladně přiučila, proč se z ní stal takový kabous? Muž, jenom on ji tomu přiučil, že zapomněla na všecko a sloužila jenom tomu mamonu. Také o Báře rozjímával a kolikrát rozvažoval, neměl-li by sám na starého Břízka dojit, aby tu smutnou historii přece jen hleděl skoncovat, nad tím dítětem aby se alespoň smíloval, ale vždycky jej odrazilo, jakže by mohl vyjednávat, když ani pořádně neví, jak a co mezi sebou mají, a potom si

pomyslí: „Co udělá Břízek pro tu holčici, vždyť ji ani snad nezná a neví, co v té čipeře vězí.“

Baruška byla příčinou, že za dne dědečkovi čas rychleji ubíhal. Byli stále u sebe a pořád si měli co povídat; Baruška pohádky jenjen hltala a brzy je sama vypravovala. Jen jejich hovor bývalo slyšet po světnici, jiní nemluvili. Betlem již z truhly vybrali a ovečky, pastýři, nesoucí beránky, a selky s nůšemi plných štědrovnic, jesličky i tři králové, jeden jako uhel černý, stáli srovnáni v mechu za oknem. V celé jizbě bylo tím Betlemem veseleji; Baruška každý obrázek mnohokrát prohlížela, s králi a s pastýři mluvila jako se živými, vyptávala se na věci nejdívnější, a dědeček sotva stačil odpovídati. Stalo se, že se i hospodář Morák na Betlem zadíval, ale nepromluvil, nepochválil. Byli s Bárou v stálé práci; u Moráků nikdy na mlat nejednali, všecko odbyli sami. Klepalo to obyčejně jen ve dvou, ledaže hospodyně časem pomohla. Když nemlátili, přetáčeli na sýpce, přerovnávali slámu, štípali dříví — Bára samotná dokázala notný pařez rozdělati na drobná topátka — nebo Morák vozil hnůj a Bára nakládala; nežli se s prázdným vozem s pole vrátil, musil druhý být naložen. Odpočali si, věru, jenom v noci; dvacet korců polí a tří krávy dají dvěma, třem lidem i v zimě nějaké obsluhy!

Moračka doma kuchtila nebo sedíc při okně, na všecky spravovala; dědeček se sám divíval, jaké cáry dovedla ještě slátati, takže přece byly k potřebě. Hospodyně užila hovorů dědečkových s Baruškou nejvíce a nejednou si zabručela: „Ještě se ta holka ze všeho zblázní, už teď leckdy povídá ze spaní, to bysme pak teprva měli radost!“

Ale výminkář odpovídal s úsměvem: „Mlč, holka, mlč; když jsi byla taková, taky jsi ráda poslouchala.“

Asi za tři neděle po jeho příjezdu do chalupy zetě Moráka dostal dědeček i Morákovi návštěvu. Mladší dcera dědečkova, Nanka, provdaná Bičišťová, přišla na pobytku. Když šla po záspi, dupala jako kyrysar, a když v síni oklepávala botky, zadrnčela všechna okna v chalupě.

„Dej pánbůh dobrotro!“ pozdravila, když velké dveře hřmotně za sebou zavřela. „Vzácní hosté, vidíte,“ hovořila dál, aniž dbala, co jí Morákovi na pozdrav

odvětili, „ale slyšela jsem, že jste si dědečka odvezli. No, pozdrav nás pánbůh, tatínku!" Při těch slovech tiskla dědečkovi ruku a usadila se vedle něho.

„Povídali jsme si s Bičičtěl, že to s tatínkem musí divně dopadat, když švagr Morák pro něj dojel. Byla bych dávno přišla, ale nic jsme nevěděli — kdepak u nás, na Zvlkánce! — až tuhle překupnice nám to přinesla. I povídala jsem: To musím k tatínkovi! Sněhu je sic po kolena, tuze jsem se nařachala, ale přece jsem to přebrouzdala. Tak jak se máte, tatínku? Chválabohu, dobře vypadáte!" Po těch slovech teprve vstala a sukně i šátek nad čelem si urovnávala.

Nanka byla o mnoho statnější než Málka: velká byla jako sestra, ale silnějšího těla, kulatějších lící a neměla ještě šedivého vlásku. Byla dobře ustrojena, sukni měla celovlněnou, kožíšek zachovaný a na hlavě žlutohnědý květovaný salup.

Ve světnici byli všichni kromě Báry; Morák na lavici u kamen strouhal louče, Moračka spravovala, a dědeček houpal Barušku.

„No, zaplaťpánbůh, holka, ještě by to pořád ušlo, až na ty nohy, ty pořád studí a v noci jako by v nich byli mravenci, k ránu jsou pak jako centy!" odpovídal dědeček a nacpával si. Ve světnici kouřil teď tuze zřídka, vidělť, že to domácím není po chuti; ale dnes, když tu byla Nanka, myslil si, že se před ní mračiti nebudou.

„I jen když to jsou jenom nohy, když to není nic horšího, tohle vám zas brzo vyjde. Koupejte je večer v horké vodě se spařenými otrubami. Bičičtěl si taky loni naříkal na nohy, ale to mu pomohlo. A jak vy se máte, švaříčku, a jak ty, Málko? Ani jsem vám nevyřídila pěkné pozdravení od táty; ale co se ptám, jak se máte, dobře se máte, copak vám chybí, syna máte odbytého a Báře beztoho chystáte svatbu."

„I ba nechystáme, Nanka, a tak hned chystat nebudeme: ať je holka doma, beztoho jsme s tátou udření až běda!" mrzutě odpověděla Málka a šourala se ze světnice. Ve chvílce přinesla chléb a pobízela: „Ukroj si u nás, snad už máš hlad; máslo ti nedám, nic nám to nedojí!"

„U nás je to taky takové, člověk nevidí kouska másla po celou zimu. A co ty děláš, holčičko zlatá, samým spěchem jsem na tě zapoměla, máš to u mne schováno!" obrátila se k Barušce.

„Dědeček mi vypravuje pohádky," odpovědělo děcko.

„Pohádky.' To věřím, dědeček jich umí, pamatuju, co se nám jich doma navypravovával."

„Ba, holka, kolikrát jsem si už vzpomněl, jaké to bývaly milé časy, ale sám jsem si nepomyslel, že ještě teď budu vypravovat, co umím. Věř mi, když vás tak vidím, nepřipadá mi ani, že jste ta Málka a Nanka, které mi sedávaly na klíně."

„A Kátle tu nebyla?" ptala se Nanka.

„Nebyla, prosím tě, z Borovnice, totě kus cesty; byla u mne ve vejměnkou na podzim někdy po Všech svatých a Petřivý předsvátky. Mají se co ohánět, to víš, v baráku a hromádka dětí k tomu!"

„I milý tatínku, což myslíte, že je v chalupě líp? Oč více stržíte za obilí, abyste dal lidem a na daně, ,a máme tady ta čtyry cikáňata, dá to starostí až běda; nevím často, kde mi hlava stojí, Bičiště znáte, že si nic tuze nepřipustí."

„U nás taky není nebe, milá švagrová, je nás taky pět ke stolu, krávy nedojí a to zrní málo platí!" poprvé se ozval Morák.

Dědeček honem v mysli počítal a viděl, že patří do těch pěti.

Tu vešla Bára do světnice; vidouc Bičišťovou, pozdravila srdečně: „I vítám vás, tetičko, pozdrav nás pánbůh!" a tiskla jí ruku.

„Holka, holka, ty čím dál víc kveteš! Nedivím se Václavovi, že na tobě oči nechal. Kdy pak nás přece přijdeš pozvat na svatbu? Já mám už na šaty uchystáno, brzo-li pak to není ušito? Povídala jsem, že o tvé svatbě budu výskat, jak jsem si ještě nezavejskala!"

„Prosím vás, švagrová, s tímhle u nás přestaňte!" hodně ostře pravil Morák a koutek se mu protáhl daleko do tváře. Dědeček již při Nančině řeči pozoroval, jak zeťovi zlost škubá nohama.

„Proč se durdíte, švaříčku, pro nevinné slovo, věčně to takhle přece nenecháte!“

„Nechám, dokud je to tak, nechám, zbuhdarma jsem si těchhle mozolů nenadělal!“ kázal Morák.

„Co jsme se nadřeli, a ti tam by to shtli!“ mávnuvši rukou, přidávala i hospodyně.

„A pro koho jste se dřeli, Málko?“ tázal se dědeček.

„Inu, dřeli jsme se, jináč jsme to mysli, a pánbůh jináč dopustil.“

„Co bys to zamlouvala, dcero, dřeli jste se pro Toníka a pro Báru.' Toníka jste dobře odbyli a s Bárou to vedete k divným koncům.“

Při těchto výminkářových slovech Bára vyšla.

„Vidíte jí, už jde, však ona ví, že tu má zastánce, dobře ho omámila!“ ostře zaryla hospodyně.

„Co máš, Málko, najednou řečí, co jsem tu, ještě jsi tolik nepromluvila,“ mírně se usmál dědeček, „ale věř mi, povídá ti to tvůj otec, že mne ta nebohá holka neomámila. Šla ven, protože nemůže našich řečí poslouchat pro lítost a protože ví, že váš hněv by proti ní ještě vzrostl. Je mi jí líto a tohohle drobečka je mi taky líto, protože za nic nemůže a je taková čiperka čiperná, vždyť sami vidíte, jak jí jde všecko do hlavy. Ale vy jste rodiče, kdož vám může poroučet, je to vaše dítě, dělejte, jak rozumíte!“ Pověděl to káravě, ale s mírnou srdečností.

„Tak, tak, švaříčku, proto mezi námi nemusí být žádná mrzutost,“ přidávala se Nanka. „Ale já jsem se usadila, jako bych tu chtěla dočkat soudného dne, a na Zvlkánku je přec kousek cesty, mám co doí dvou hodin dělat, abych se tam doplahočila. Tak se tu, tatínku, mějte dobře a nestonejte nám; kdyby se vám někdy zastesklo, nezapomeňte, že na Zvlkánce taky máte dceru, která vás má ráda, že tam jsou vnoučata, která poslouchají taky ráda pohádky, vzkažte jen po překupnici, a Bičiště přijede hned.' Tak spánembohem a budte tu hezky zdrávi!“

Stříhavka vyprovodil dceru ke dveřím, Morákovi s ní vyšli až na zásep.

„Poslouchejte, švaříčku," začala tam Nanka, „co vás to tak najednou napadlo, tatínka odvézt? Víte, my vám dobře rozumíme, myslíte si, že to s ním nebude dlouho trvat, a že má ještě asi tři stojky, že vám to všechno zůstane. Ale to se mejlíte, švaříčku, my spokojeni nebudeme."

Morákovi se koutek stáhl dříve, nežli promluvil; Moračka se dívala na muže a čekala, co řekne.

„Měli jste tam pantátu tak dlouho a žádná jste si nevšimla," odvětil.

„I vždyť vy, švaříčku, víte, proč jsme si nevšimly. Dělalý jsme to jedna kvůli druhé, aby nebyl rámus, od vás největší; ale vy jste tu nejbliž a jdete na to zchytra. Nebylo by to zlé, za nějakou tu službu, za trochu kysela a bandor všecko sebrat; vím taky, že tatínek má ještě peřiny, šaty, prádlo, ale nejvíce vás táhly ty tři stojky. Vejmének beztoho dostáváte vy, mějte dost na tom a na ostatní nepočítejte, jsme tři dcery a jdeme stejným dílem. No, opatruj vás tu pánbůh!" a Nanka kvapila, až se široké rozsezené sukně za ní rozklátily.

Morák se ženou stáli chvílí mlčky, ač starému to zle škubalo ústy; až když odcházeli do síně, propukl: „Klapanda! Nahrčí toho zbytečně, však se všichni přepočteme, ono to ještě tak hned nebude!"

Ve světnici sedl zas k loučím, ale přisedal nepokojně, nohama mu to hrálo. Moračka také pobíhala kolem plotny, jako by měla šídla v nohou. Dědeček, opřen o lavici, zamyšlen hleděl do okna. Bára stojíc před policí u „másnice", stloukala, a Baruška probírajíc se v dědečkových modlitbách, prohlížela obrázky.

„Poslouchejte, pantáto," počal náhle Morák a ještě nepokojněji přisedával, „budte tak dobrý a o té záležitosti s Bárou podruhé nezačínejte!"

Pantáta obrátiv se napolo, odpověděl klidně: „Nezačal jsem, Toníku, Nanka žertovala, a ty jsi hned spustil, jako by ti mandele odnášeli."

„No, už teda začal nebo nezačal, ale víte, pantáto, my o tom nemůžeme slyšet a mohly by se stát zlé věci. Já vám řekl u vás, že takové žebrácké sušce učiněné, která mi přijde s tisícovkou v ruce, chalupu, která stojí bratrovi za pět tisíc, nedám. A kdyby se celý svět zbořil, nedám — raději ji na krk tlápnu!"

„Smilujte se, tatínku, pro všechno na světě i na nebi vás prosím, smilujte se!“ vykřikla Bára a její pláč pronikal jizbou. Skokem byla u otce na kolenou a nohy mu objímala.

„Jdi, nebo tě —“

„Maminko zlatá, vstaňte, neplačte!“ rozkvílela se Baruška, a přiskočivši k matce, chytila ji kolem krku.

„Naposledy k vám, tatínku a maminko, volám, vždyť jste taky byli mladí —“

„Neplačte, maminko, neplačte — maminko — maminko —“ Dědeček vida Báru v prachu před otcem téměř ležící, rozpálenou, všechnu rozčilenou, třásl se jako suchá bylina při severáku.

„Jdi, nebo tě kopnu!“ vykřikl Morák a vstával.

Bára vstala, vypoulenýma očima se rozhlédla po světnici a jako v mrákotách vyšla.

Tak po letech zas poprvé promluvil Morák s dcerou...

„Dobře jsi jí udělal!“ broukla Moračka, „aspoň dá už pokoj nadobro. Mně, když o tom jen slyším, jde hlava kolem.“

„Ještě vám někdy do vody skočí!“ chvěje se řekl výminkář.

„Ať skočí třeba do horoucí studně, aspoň bude pokoj!“ rozhorleně odvětila hospodyně.

„Málko, Málko, aby tě bůh netrestal!“ smutně káral staroch.

„Ani do toho mluvit nemáte,“ zlostně se sotil Morák a přecházel po světnici, „vy jste takové starosti nezakusil, až na Kátli přišli vám ženiši, že jste sám tak nepočítal!“

„No hochu, jen se tak nenaparuj, nepřišla ti Málka bez pěkné pomoci a oč měla méně, o to se ti lépe povedla. Kraj světa bys takovou ženu nenašel, víš, aby byla celá po tobě, aby ti skládala a šetřila a zrovna jen z toho mamonu byla živa.“

Ale už jsem ti jednou povídal, pro tohle dítě měl bys to s jeho matkou skoncovat, vždyť je z něho radost, vždyť má všech sedm darů ducha svatého!"

„A kdyby toho umělo jako doktor nebo profesor, co je plátno, když se na ně nemůžu podívat a když to je přec jenom —“

„Mlč!“ vykřikl dědeček, „to slovo před dítětem neříkej! Víckrát o tom s vámi mluvit nebudu — jaká řeč, když nemáte srdce!“ a všecek zčervenalý vyšel ze světnice.

Morák stále ještě přecházel po světnici. „Celý se třesu, tohle nám čert byl dlužen, kdybych to nedělal proto, že si přec ještě myslím —“ nedořekl, věděl, že mu žena rozumí — „zapřáhl bych krávy a byl by tomu konec!“ Teprve po hodné chvíli sedl k hoblíku a počal dále strouhat.

Dědeček stál chvíli na záspi; díval se k obloze, ale neviděl — všecko se s ním točilo a po tváři mu tekly slzy. Padaly na mrazivé kameny... Za chvíli potom, když výminkář odešel do komory, lesklo se na záspi několik ledových perel. Jak se do nich zimní slunce opíralo, leskly se jako opravdové; a byly to jenom slzy starých věrných očí...

IV

Výminkář Stříhavka z domu téměř nevycházel, jenom v neděli si zašel do kostela, ale to již jenom na požehnání. Po cestě, v sněhu udupané, spíše se šoural nežli šel, nohy se mu v kolenou nechtěly kloudně ohýbat. O Hromnicích šel také a za ruku si vedl Barušku; neměla toho, chuděra, na sobě mnoho, ale přec byla oděna teple, Bára na ni za letních večerů přešívala své staré sukně. Dědeček opíraje se levicí o hůl, měl hlavu vzhůru, netiskl ji do límce kožichu jako jindy; očka se mu jen kmitala a líce bylo plno úsměvu. Byl pyšen, že si vede vnučku, a myslil si, že se celá ves za nimi dívá, jak jim to sluší. Kdyby ho byl někdo z Hořeňoves potkal, byl by jistě řekl: „Vida, kmotránek Stříhavka pořád jako růže!“

V kostele si Barušku posadil vedle sebe do lavice a radostí se třásl, když viděl, jak si rozevřela modlitby, jak ruce nábožně sepjala a rtoma pohybovala, jako by se modlila, když se při požehnání bila do prsou a místo křížků dělala čáry přes obličej až na prsa. Když pak spolu šli z kostela, bylo dítě samá otázka po

všem, co v kostele vidělo: co měl pan farář na sobě, co říkal, a co lidé odpovídali, nač tam hráli, do čeho všickni u dveří sahalí a co jiných otázek. Věru, dědečkovi se ani do té zamračené chalupy nechtělo, venku bylo tak pěkně, obloha modrá jako pomněnky, slunce plno záře, třebaže bez tepla, sníh jen svítil; jenom kdyby byl nebyl tak rozmrazen a Barušce také prokvétaly tváře do modra.

Když vstoupil do světnice, hospodyně seděla na špalíku u prsku a hospodář na lavičce u kamen. Ruce měl vzadu na kachlech, nohy zkřížené a tupě hleděl do okna. Na příchozí se nikdo nepodíval.

„To jsme se pěkně pomodlili," povídal Stříhavka, „Baruška říkala na knížkách, až se lidé na ni dívali, zrovna jako by už byla vyšla ze školy."

Ale nikdo neodpověděl.

„Kde je maminka, babičko?"

Babička, majíc hlavu v dlaních, šklubla sebou, jako by se byla lekla, ale mlčela. Dítě již nepromluvílo; svléklo nedělní šaty, obléklo všední sukýnku i jupičku, dědeček si zul boty, natáhl bačkory a sedli spolu na lavici. Baruška si hlavu položila dědečkovi na prsa, stařec ji objal a dítě za chvíli spalo. Zimní vzduch ji omámil a hodně vykřehla, pomyslíl si dědeček, takovým dětem je to zdravé.

Ve světnici bylo hrobové ticho, jenom Baruška někdy hlasitěji vydechla. Z návsi bylo slyšet kroky, hlasitý hovor i smích, a to ticho zde bylo pak tím smutnější. Tak bylo až do večera, potom hospodář vstal a mlčky vyšel do chléva; hospodyně zatápěla a připravovala večeři, ale nerozsvěcovala; světlo, vyšlehující skulinami plotny a dvířky u prsku, ozařovalo jí hrnky.

„Málko, kde je Bára?" ptal se jí dědeček vlídně a měkce.

Hospodyně povznesla hlavu a dědeček i při tom bídném světle viděl, jak ruce křečovitě sevřela. Trochu mlčela, přemáhala se, a když promluvila, byla její slova sice jen polohlasitá, ale srčela, jako když tupá kosa seká do tvrdých stvolů jetelových.

„Kde je, hledejte ji, nejspíš se válí někde na půdě na slámě. Umučený Ježíši a bolestná Panenko Maria, co to na nás dopouštíte!" A hospodyně si vjela rukou do vlasů, jako by si je rázem chtěla vyrvati.

„Už to tu máme podruhé — kdež bysme si byli pomyslili! Proto ona ondyno tak žadonila — dítě proklaté!" a jak rukama nad hlavou zalomila, klouby zapraskaly.

Zas bylo ticho, jen v kamnech praskalo a Baruška pochrupávala. Dědečka, ačkoliv seděl v kožíšku, rozklepala zima; čelist se mu třásla jako v zimnici.

Proboha, co ta holka jen myslí, vždyť přec tolik zakouší! Proto ona říkala, že to bude čím dál tím hůř. Co s ní asi táta dělal? A já tak nešťastně ušel, když jsem jí snad mohl pomoci! Jenom když Baruška nebyla doma, že to všecko neviděla. Václav kromě stesku neví o ničem, necítí, co ta jeho pro něj snáší; do smrti jí toho všeho nenahradí! myslil si.

Hrozný to byl večer. Bára nepřišla, a hospodář s hospodyní seděli mračiví, s obličejí jako z ledu. Dědečkovi sousta v ústech rostla, každé, než polkl, dlouho mutlal, ačkoliv necítil, že má kávu hořkou, a neviděl, co v ní plove černých kousků zrněk.

Po večeři povídal Barušce, jež z jednoho na druhého pohlížela, ale promluvit se bála; „Baruško, víš co, pojd' dnes se mnou spát, utečeme mamince za to, že si v chlívě nespíšila. Budu ti vypravovat novou pohádku, počkej, o zámku na kuří noze!" a zticha se po jídle pomodlil. Nahlas se nemodlil už od prvního večera.

„Ale já bych radši počkala na maminku, neviděla jsem ji od oběda!" odpověděla holčička.

„Jen jdi, ať mě nezlobíš!" obroukla se na ni babička. Potom Baruška šla. Dnes poprvé si dědeček u Moráků odstýlal sám, jindy to vždycky učinila Bára nebo hospodyně.

„Abys zůstala v šatech, Baruško," pravil děvčeti, „tady je větší zima než ve světnici, a stěna studí." A vzav dítě, uložil je do koutka.

„Honem, honem, dědečku, pojdte ke mně, je tu zima, ať se ohřejeme jako s maminkou!"

„Už jsem u tebe, už!" volal dědeček, „a teď se budeme spolu modlit."

Potom tmavou komorou zněla řada modliteb, proslovených rtíkem dětským i suchým rtem starcovým.

Modlili se: Otčenáš, Zdrávas, Věřím v Boha, desatero, Anděle boží, Zdrávas královno, Otčenáš za tatínka a za maminku, aby jim dal Pánbůh zdraví, požehnání a po smrti radost věčnou, Otčenáš za dědečka a za babičku, za dar osvětlení Ducha svatého, Ic sv. Florianu a k andělu strážci, aby nás pánbůh chránil od ohně, Otčenáš, aby nás chránil od moru, hladu a války a Otčenáš za duše v očistci. Této řadě modliteb se dědeček naučil v rodné chalupě a teď jim učil pravnouče své. Za tatínka se Baruška ve velké světnici modlili nesměla, tady poprvé jí to dědeček napověděl, třebaže Baruška tatínka viděla jen jednou v poli, a to ještě nakrátko.

Při modlitbách se děvčátko zahřálo a teď se veseleji zachrulo.

„Tak teď tu pohádku, dědečku!" žadonilo.

„Hned, baruško, jenom co se domodlím."

Dítě starce nevyrušovalo; až když udělal kříž, ptalo se: „Co jste se ještě modlil, dědečku?"

„Za nebožku babičku, za svého tatínka a maminku, za šťastnou hodinku smrti, pak aby mi pánbůh věčnou slávu dáti ráčil."

„Tak teď tu pohádku, dědečku!"

Dědeček počal vypravovati pohádku o podzemním zámku, jenž se otáčel na kuří noze. Baruška poslouchala, poslouchala, a očka se jí zvolna zavírala. Když byl dědeček asi v polovici, vnučka spala; stařec povídal však dále, stále tišeji a tišeji, až nadobro umkl.

Potom znova udělal kříž a opět se modlil. Volal k modré obloze, na níž ploval krásný měsíc a jiskřily hvězdy, za velkou vnučku svou — Báru. Modlil se za štěstí tomuto zachmuřenému domu, v kterém lidé chodí tupě vedle sebe a vlídného slova nepromluví. Modlil se za dar Ducha svatého, aby v těch zlých dnech nabyl moudré rady.

Po modlitbě hleděl do okna, jež krásně květovalo, a stále přemýšlel. Když v domě všecko umlklo, zpolehoučka vstal, aby dítě nevzbudil, navlékl bačkory, oblékl kožich a tichounce vyšel z komory. Na síni hmatl po trámech ve stěně, až nahmatal dřevěné schody na půdu. Zvolna otvíraje dvířka, bál se, že vrznou, ale otevřela se beze zvuku; pak vstoupal vzhůru.

Ještě u Moráků na půdě nebyl, teď v černé noci vylezl tam jako zloděj ponejprv. Po pravé i po levé ruce nahmatal hromady slámy; postoupiv krok vpřed před sebou měl opět slámu, ale stál v úzké uličce. Nezakrytou částí okénka v průčelí chalupy pronikal až sem úzký pruh měsíčního světla.

Stařec stál a poslouchal — ticho tu bylo hluboké, ani stéblo se nehnulo.

„Báro!" zvolal více šeptem než hlasem.

Nic se nehnulo. Stařec postoupil do uličky o dva kroky napravo a zase tak volal:

„Báro — jsi tu?"

„Tady jsem, dědečku," ozval se slabý Bářin hlas a sláma zašustěla.

„Kde jsi, holka, kde?" a výměnkář pravou rukou hmatl po slámě, až se dotkl teplé ruky vztyčené. Stiskl ji vroucně a podržel ji. Skloniv se, nahmatal Bářinu hlavu a sedl si u ní. Hladil dívku po hustých, měkkých vlasech, hladil ji po tvářích, jež pálily.

„Jak se vám, dědečku, odměním, že mne tak máte v lásce!?" polohlasně promluvila Bára a zaškytla.

„Neplač, uslyšeli by nás — holka nešťastná!"

„Pověděli vám všecko, vidíte? Poslouchala také Baruška?"

„Spala, mráz ji venku omámil, usnula jako cvalík!"

„Dědečku, prosím vás, nehněvejte se na mne!" kvílela Bára a starou ruku tiskla ke rtům. „Máme se tolik rádi!"

„Silné jest jako smrt milování!" šeptem si pravil dědeček. „Že jsi se mi nesvěřila, snad bych tomu rámusu přec nějak předešel."

„Byl to, dědečku, soudný den; nic jsem se nenadála, myla jsem se jako jindy, tatínek seděl u kamen a mračil se, jak se mračívá. Najednou vstal, oči mu svítily a zuby zavrzaly. Ani maminka hned nevěděla co se stalo, až z výkřiků tatínkových vyrozuměla."

„Pral tě?" ptal se dědeček, a na otázce bylo patrné, že se před odpovědí chvěje.

„Tuhle sáhněte!" zašeptala Bára a položila mu ruku na svá záda; nahmatal pružinu jako provaz.

„Jsem zakrvácená, dědečku, jsou to velké bolesti; ještě tady na slámě to tak necítím. Zprvu jsem stála tiše a trpěla, ale pak jsem se bolestí svíjela po zemi a odlezla jsem jako pes. Je to můj otec, dědečku, ale bůh mu odpust', ten mamom snad přec není všecko!"

„Co by tomu říkal Václav? Nevím, nevím, nahradí-li ti kdy, co pro něho zkusíš!"

„Co má počít? Dře doma, vydělává, skládá — už jsme si povídali, že by snad přec bylo líp, abysme se vzali chudobní, aby prováděl jenom řemeslo, ale mám naše lidi přec ještě ráda a pak nejsem ani plnoletá."

„Spala jsi prve?"

„Dřímala jsem trochu a bolesti už tak necítím; snad mi to brzy splaskne a budu moci do práce."

„Ale budeš teď mít život — nebe tě potěš, holka! Nevím, nevím, vydržím-li to, abych se tu na všechno díval."

„Co by si počala Baruška? Jakpak chudinka usnula?“

„Spí dnes se mnou, usnula při pohádce.“

„Jste jí jako otec i jako matka, dědečku, jen kdybych vám to trošku mohla odplatit!“

„Teď pěkně spi, snad se to přec nějak vyrovná, nikdy slunce nezašlo, aby zas nevyšlo; musím dolů, kdyby se Baruška vzbudila, nevěděla by úzkostí, co počít. Opatruj tě pánbůh a anděl strážce, dobrou noc!“

„Dobrou noc, dědečku, celá jsem okřála, že jste přišel.“

Jak se dědeček přišoural, tak opět šťastně sešel, ale byla to perná cesta; nepamatoval, že by byl takovou kdy dělal.

Když opět u Barušky ulehl, nemohl ještě dlouho usnout; vzpomněl si na nebožku stařenku, co že by říkala, kdyby viděla, jaké má ještě teď, blízko před hrobem, starosti, jak se to v té jejich rodině divně vyvedlo. Na výměnickou sedničku teď již málo vzpomínal, a když mu přece napadlo, v jakém tam žil míru a pokoji, hned si řekl, tady že ho více potřeba, tam že byl již na polovic mrtev, tady však že opět žije — třebaže v samém zármutku.

Ponocný Lasička hvízdal již jedenáctou, a dědeček stále ještě svou starou hlavu trápil myšlenkami...

Ráno hned po snídani se ustrojil, vzal hůl a povídal hospodyni: „Podívám se do Vrchoviny, mám tam starého kamaráda Šorejsa, vždyť ho znáš; rád bych ho ještě viděl, beztoho je to naposled.“

„A dojdete tam?“ dost vlídně se tázala Málka. Kdykoliv otec mluvil o svých blízkých koncích, bývala vlídnější.

„Nějak dolezu, cesty jsou dobré a sluníčko má jasnou cestu.“

Překlusav ves, nedal se však k Vrchovině, ale zamířil k Újezdu. Šel k Břízkům, chtěl promluvit s mladým i se starým; viděl, že se nikdo těch mladých lidí neujímá a u Moráků že je pořad jako před potopou.

U filiálního kostelíka svatojanského si nábožně povzdechl, aby to dobře dopadlo, a vcházel na pustou náves. Pod sněhovými příkrovy na střechách stály statky i chalupy němě, jako by se zimou krčily k zemi, ale z komínů jejich plynul řídký, bělavý kouř k čistému nebi.

Starý Břízek stál právě před svou chalupou a pokuřoval. Byl nevelký, zavalitý sedláček; lehkou čepici měl v týle, světlé vlasy hodně do čela, tváře již vrásčité, bradu vyčouhlou a ústa zapadlá, protože mu všecky přední zuby scházely. Dýmčičku si přidržoval levou rukou a jen lehce pobafoval. Ohně měl v sobě patrně ještě hodně, stál v nejtuzším mrazu jenom tak v rozhalené vestě, v podvázaných koženkách a pantoflích, uříznutých z bot; měl je obuty jenom na boso.

Výměnkář ho poznal hned, třebaže ho dávno neviděl a Břízek za tu dobu notně zestaral. Byl znám jako rozumář a nábožný člověk; v třemešnickém kostele konal vždycky o Bílé sobotě odpoledne zvláštní pobožnost, která stála za to, a proto byl kostel vždycky natlačen. Domácí literáci mu toho nepřáli a proto se musil spokojiti právě jen tou jedinou slávou, ledaže si časem o mši v domácím kostelíčku mohl rázně zazpívati.

„Pánbůh dobrytro!“ pozdravil ho Stříhavka a zastavil se.

„Dobrytro, dobrytro,“ klidně odpověděl Břízek a pobafuje, jenom čepici trochn sesmekl k uchu.

„Jdu zrovna k vám, a vy mě už snad ani neznáte?“

„I znám, znám všecky lidi na míli cesty kolem dokola, konečně až na tu drobotinu, kdož by se v tom vyznal.“

„Rád bych s vámi, kmotře, trochu porozprávěl, ale víte, abysme byli sami,“ hovořil dědeček.

„Sami —“ odpověděl Břízek a silněji zabafal, „no, to konečně půjdeme do synovy dílny, hoch ať trochu odejde. Tak pojďte dál, pantáto!“

Při tom zabafnutí si stařeček Stříhavka sáhl na kapsu, má-li tam svou dřevěnku, která chudák teď stále odpočívala.

Když dvorem vešli do malého přístavku, kde byla truhlářská dílna, dědeček spatřil mladého, vytáhlého človíčka s velkýma modrýma očima, se zpocenými vlasy a s bledými vousky pod nosem.

„To je tedy Bářin Václav, Baruška má oči po něm," pomyslnil si stařec a hlasitě pravil: „Pomoz pánbůh, hochu, jsem vejměník Stříhavka, Bářin dědeček." Václav trochu zčervenal a odhodiv hoblík, podával starci ruku; z očí mu bylo vidět, že jej vidí tuze rád.

„Trochu počkáš, Václave, jdi zatím do světnice," řekl starý Břízek.

„Ale víte, pantáto, nechrne hochu tady, jsem rád, že se to tak trefilo; víte, abych zrovna řekl," — a dědeček se usadil na lavici — „jdu sem kvůli Báře. Pro smilování boží vás, lidičky, prosím, ved'te to ke konci, tam u nás je boží dopuštění!"

Chalupník stál proti starci, pobafoval a pravicí si hladil vlasy nad čelem.

„Co mám vést ke konci, pantáto?" ptal se udiven.

„Abych zkrátka řekl, dělejte, ať je svatba!"

„Svatba?" zachechl se starý, „dělejte, ať je svatba, když být nemůže. S lidmi marnými neseďám a s pokrytci ve spolek nevcházím, zpíval už nábožný žalmista David!" Břízek mluvil polohlasitě, ale v jeho řeči byl přízvuk, jaký slýcháme u starých špatných kazatelů.

„Nevíte, co se u nás děje, pantáto! máte srdce v těle, kdybyste viděl —"

„Slyšel jsem, že pro tu holčiči," pokyvoval si chalupník.

„A teď prý bude druhé, věřte mi, Bára je mučednice; Václave, trest boží na vás, jestli jednou neodplatíte, co ta holka pro vás zkouší!"

„Druhé!" polohlasem si řekl Břízek a zchmuřiv oči, zadíval se na Václava.

„Tatínku, pro všechno vás prosím, nějak se taky nad námi smilujte!" všecek rozpačit zaprosil Václav.

Břízek naň chvíli vyčítavě pokyvoval.

„Smilujte se — proč bych se konečně nesmíloval? Ale co chce Morák? Patnáct set, a tisíc aby zůstali dlužni; ale já mám jen tisíc, ty máš dvě stovky, to máme dvanáct set a jsme hotovi.“

„Pantáto, přidejte, pro tu Barušku chudinku přidejte! Kdybyste vy to dítě znal — oči má tuhle po tatínkovi a ten je má po vás; dar Ducha svatého má, že by pohledal, pamět k neuvěření —“

„Inu, kdyby měla pamět jako kardinál Mezofanti, a ten prý uměl všechny jazyky, co jich je na zemi, co mám přidat? Při- dám-lí jednušku, jsou to při třech dětech — ať Prokopa teda nepočítám — tři jednušky, přidám-li tři sta, jest to na syna a na dcery devět set; pantáto, kde bych to vzal?“

Dědeček mlčel; hleděl do prázdna a slzy mu vyhrkly na tváře.

„Včera v noci jsem u ní byl — ležela na půdě na slámě, zbědovaná, zakrvácená — a to dítě jsem pak měl u sebe. Modlil jsem se o pomoc a o radu.“

„Dítka, poslouchajte rodičů ve Všem; nebo to jest dobře libé Pánu. Otcové, nepopuzujte k hněvivosti dítek svých, aby sobě nezoufaly — stojí v epištole svatého Pavla.“

„Pravda, pravda, pantáto, a vám toho taky kousek patří; ale nebožtík vikář, vy ho budete dobře pamatovat, tuze často říkával: Nezatvrzujte srdcí svých.' napsal svatý Pavel," odvětil výměník.

„Ale vždyť konečně vidíte a slyšíte, že pomoci nemůžu. Když mají Morákovi radši chalupu nežli dceru —“ a chalupník pobafuje rychleji, přecházel ode dveří ke stěně a zíral k zemi.

Dědeček seděl skloněn a levicí tiskl čelo do dlaně; všecek se chvěl a žal mu škubal lícem. Náhle sáhl do kapsy, vytáhl zavírák, roztáhl na sobě kožich a řízl do švu podšívky. Pak strčil ruku pod podšívku, několikrát tam škubl a vytáhl složený papír; rychle jej rozbalil a na lavici vysázel tři stovky.

„Tu máte ty tři stovky, Václave, a bůh vám je požehnej; měl jsem je uchystané pro konec života, ale vždyť to snad nějak protluču, tři děti mne přece uživí a po smrti jaká sláva — na suchu mne nenechají! Nosil jsem to už dlouho v hlavě, ale myslíval jsem si: Jakpak, kdyby ti nebe dalo ještě nějaký rok života, co

si počneš? Teď si však myslím: Co na tobě záleží — tuhle jsou děti! a pro ty děti dávám, co mám." Dědeček slze, mluvil sípavě a ruce se mu třásly. Břízek dívaje se udiveně na starce, zapomněl kouřit a oči měl přivřeny. Potom bylo ve světnici ticho. „Tak, tak, pantáto," zas chladně začal Břízek, „je vidět, že tu všecku chásku máte rád, ale radím vám, schovejte vy si ty tři stovky a nespoléhejte na děti; je vám už hodně, skoro byste to mohl znát! Dokud je to malé, lísa se to k člověku a jednoho by div nesnědly, když je to starší, mrzí je, že chodíte, jíte, dejcháte, a nejraději jsou, když vás konečně vynášejí ze stavení. Povídám, nechte si ty tři stovky, ať neumřete hlady. Václav ať dělá, až to vydělá; bude to sice několik roků trvat, ale když dělají drahoty, ať čekají!"

„Pro boha věčného vás prosím, povězte mi, jací jste to lidé! Vždyť ve vás v žádném není trochu lásky, smilování. Nevím ani — zdá se mi to, či je to pravda, ale jednám stále s lidmi a ti nemají srdce!" volal dědeček a na hlase mu bylo znáti, jaký žal jej dusí.

„Zaplať vám bůh, dědečku, co pro nás děláte!" ozval se Václav. „Jen buďte bez; starosti o živobyetí, teď tu budu já s Bárou a nezapomeneme nikdy na to vaše dobré srdce!" a starce objímal.

„No, jenom aby vám to bylo požehnáno.' A vy, kmotře, teď je tu patnáct set, teď přijďte k nám a promluvte se zetěm; ale prosím vás oba pro všecko, ať ani jeden ani druhý nezjevíte, že je to ode mne. Slyšíš, Václave, Bára o tom nesmí zvědět slovíčka, mohlo by to všecko ještě zle dopadnout. Stříhavka nikdy nelhával, ale teď vás musí navádět ke lži; říkejte, že je to Václavovo ušetření."

„Tak, tak, teď mám konečně jít k Morákovi," trochu hořce spustil Břízek a strčív ruce do kapsy, rychle bafal, „a co pak, bude-li dělat drahoty dál? Víte, pantáto, taková pejcha je mi protivná jako nosu pepř, to jsem hotov krátce jako Bismark."

„No, něco, kmotře, snesete, a když vám bude nejhůř, vzpomeňte, že to všecko je nic proti tomu, co zkusila Bára. A teď se nezlobte, že si tu taky trochu nacpu, rád si pokouším, ale u nás doma to neradi vidí. Taky jsem jim zalhal, že jdu k Šorejsovi do Vrchoviny, nemají potuchy, že jsem zde, ale snad mi tyhle lži na věčném soudě budou odpuštěny!" usmíval se dědeček.

„Víte, Morák se na svou chalupu tuze vypíná," opět pravil Břízek, „je pravda, má to dvacet korců polí, ale stavení je již skoro pro strach lidem, mladý hospodář tam bude mít práci nepěknou!"

„Inu, nějaký rok to ještě vydrží, zatím si zaplatí tu tisíčku a pak můžou stavět," odpověděl dědeček.

„Já konečně udělám už všecko, ale nevím, nevím, pantáto, nerozejdeme-li se s Morákem ve zlém. Jsou to tuze divní lidé! Kořen zajisté všeho zlého jestiť milování peněz, napsal už apoštol národů."

„Pravda, pravda, kmotře, ale vidíte, že taky napsal: Hněvejte se a nehřešte, slunce nezapadej na hněvivost vaši?" usmíval se výminkář.

„Dobře se znáte v písmě, kmotře."

„Chodil jsem na kázání faráře Františka Petery, dej mu Bůh nebe, a to byl náramný znalec písma. Už se tedy nemrzte, že jsem na vás přirazil jako velká voda a nedejte na sebe dlouho čekat; za to vám stojím, až poznáte malou Barušku, až se vám rozšvítoří, budete do ní všickni celí pryč jako já, její pradědek!" a vstával.

„Takto přece, pantáto, neodejdete, přec se stavíte ve světnici, máma nám honem uvaří něco pro zahřátí," zval Břízek.

„I co vám napadá, kmotře, mám co jechat domů a pak dnes ještě nechci jednat se ženskými, znáte je; až bude u nás všecko projednáno, přiběhneme s Baruškou a potěšíme se ve zdraví; raději se doma o ničem nezmiňujte, abyste snad Moráka nesplašili."

Oba Břízkové vyprovodili pak dědečka až za ves. Šlo se mu dnes nějak tuze těžce, nohy jako by mu byly zdřevněly, měl je co zdvíhati, ale přece si pokuřoval a rukou, uschovanou ve velké palcové rukavici, statně se opíral o sukovku.

Bylo k polednímu, slunce zářilo na zasněžené lesy a na širý, pěkný rovinatý kraj, na němž se jako koroptve na sněhu krčily chumáče chaloupek.

Staré topoly, jež se tu a tam tyčily nad ojíněné koruny ovocného stromoví, stály jako nehybná, zamračená stráž nad táborem. Z drobných oken, ozářených sluncem, sršely ohnivé paprsky. Nad některými baráčky se jemným šedým sloupcem zdvíhal kouř. Sněhová lada se třpytila ...

V

Když se výminkář opět vrátil do Morákovy světnice, hospodyně hned poznala, že nohy vleče bíději.

„Vidíte, povídala jsem vám, že do Vrchoviny nedojdete! Vy jste došel, ale přinesl jste si bolesti z cesty," vítala jej dosti teple.

„Mlč, mlč, Málko, vždyť to zas brzy vyjde!" konejšil ji dědeček, ale když pak zul boty a oblékal volné bačkory, pozoroval, že nohy otékají. Nešlo to z nich ani do rána, ha ještě více otekly, že se ani postavit nemohl a musil zůstat v posteli. Nestýskal si; při vzpomínce, co pro Báru vykonal, bylo mu volno kolem srdce.

Když třetího ani čtvrtého dne nebylo lépe, tu již Málku prosil: „Holka, bud tak dobrá a dejte mne k vám do světnice, tady jsem již tuze vykřehl a nohám je hůř a hůř."

„Do světnice? Kam bysme vás honem, tatínku, uložili, kouska místa nikde není; ale snad bych vám mohla ustlat na pec, to bude skoro nejlepší pro vás, budete stále v teple."

„I když myslíš, třeba na pec," odvětil dědeček, a hospodyně odešla připravit lůžko. Stařec poznával, že si v té vymrzlé komoře ledové podlahy a studených stěn uškodil, že nezavinila všeho cesta do Újezda. Po chvíli jej Moračka s Bárou přenášely; do světnice to šlo dobře, ale nahoru na pec musil po pecinkách vylézt sám, a tu bolestí jen sípal. Hospodyně mu nevysílala všech peřin, které si přivezl; pod něho nakladla starých sukní vlněných a polštář také položila jenom na vyrovnané hadry; svrchnici přinesla, ale spodnice a druhý polštář zůstaly v komoře.

Od té doby ležel v teple na peci, ale nohy přece jenom neplaskly, ba naběhly také v kolenou.

„Mně se zdá, že to půjde se mnou ke konci," myslíval si, „a že má starost, jak budu živ, kdyby mne snad děti opustily, byla zbytečná. No, děj se vůle boží!"

Baruška mohla teď pěkně k dědečkovi na pec a často celý den u něho vyseděla, jenom co k tomu jídlu slezla. Jenomže dědeček teď málo vypravoval, usmíval se sice, ale do rozprávky mu nebylo; vleže se špatně povídalo, a chtěl-li se zdvihnout a vzepřel se trochu nohama, zabořely, div nevýskl. Přitom stále myslil na Břízka, brzo-li se ukáže ve dveřích; ale ten si dal na čas a přišel teprve za týden. Vešel do světnice jako Mikuláš; že byl oděn do širokého modrého pláště o několika velkých límcích, byly ho plný dveře. Hospodář a hospodyně zůstali zaraženi, jako by se ho byli lekli, ale maličký chalupník mhouře očima, rozhlížel se po světnici a poťouchle se usmíval. Pod bradou odvázal beranici, zastrčil do ní uši, plášť odložil na lavici a přisedl ke stolu; přitom stále pohlížel z hospodáře na hospodyně a pořád se divně usmíval. Když se uvelebil, spustil rovnou: „Abych to, kmotře a kmotra, odbyl zkrátka, jdu sem kvůli svému synovi a kvůli vaší dceři; chtěl jste ode mne patnáct set, jdu vám říct, že je teda mám pohromadě." Břízek při té řeči odepjal opasek a patnáct stovek vypočítal na stole. „Tady jsou, abyste konečně věřili; ty peníze jsou pro ně uchystány!" a zas peníze shrnul a uschoval do opasku. „Já hochovi víc nedávám než konečně tu tisíčku, protože víc nemůžu; ale pět stovek je jeho, ty si ušetřil."

„Je to kříž s těma dětma," zabědovala hospodyně, „jakživa jsem si nepomyslela, čeho se na dítěti k stáru dočkám, a teď takový zármutek, jedno dítě má na světě, druhé na cestě!"

„Teď, kmotra, nebědujte, jejich věc konečně jest, aby se starali!" mírně odpověděl Břízek.

„Vám se řekne, nebědujte, ale celý život se na dítě dře a potom vám to takhle dopadne!"

„Lepší je kus chleba suchého s pokojem, nežli dům plný nabitých hovad se svárem — povídá písmo, ale jestli vám je toho ještě málo, musil bych spánembohem jít!"

„Na ten tisíc, který zůstane, taky přistupujete?" vmísil se do řeči Morák.

„No, toť se konečně rozumí!“ zvolna svědčil Břízek.

„Budiž to tedy už spánembohem, dělám to s těžkým srdcem, ale jaká už pomoc. Václav se musí přičinit nejen v poli, ale taky při řemesle.“

„A jakpak s vejměnkem?“ otázal se Břízek a zamžoural na Moráka.

„Jak s vejměnkem? Nic zvláštního, všecko, jak to na takových chalupách bývá: osm hektorů žita, jak snop dá, ale dobře čištěného, bečku bramborových kousků pro nás vysázet na poli dobře vymrzlém, úrodu sklidit a zavézt do sklepa, čtvrt hektoru lněného semene našiti tam, kde bude mít naseto hospodář, a to do země dobře zpracované a vymrzlé, denně máz mléka, jak se nad ojí, patnáct liber másla, deset liber dobrého sýra, jednu slepici na hospodářově krmení, světničku u síně k svobodnému obývání, sáh dříví dle panské míry, půl kopy otýpek, v sklepě místo pro brambory, pec k volnému použití na pečení chleba, na půdě prázdné místo nad světničkou, v sýpce místo pro obilí, do světničky, do sklepa a na půdu svobodný příchod a odchod dle výminkářovy potřeby a libosti.“ Hospodář Morák počítaje to zvolna na prstech, říkal všecko z paměti; měl to dobře sesumírováno.

„Pane, hodně, hodně,“ krčil se Břízek a trochu se zachechl, „ale takový vejměnek nebývá na chalupách, to je jako na živnosti.“

„Vždyť naší chalupě do živnosti mnoho neschází, a pokud nám bůh dá síly a nechá nám zdravé ruce, budeme jim dělat, jako bysme hospodařili sami, a taková práce bude mladým taky za něco stát, cizím aby platili!“

„Inu, inu, ale konečně nesmíte zapomenout, že na chalupě jsou — tento — vejměnky dva!“ tenčím, ale břitčím hlasem vydechl Břízek a stáhl čelo v řadu hlubokých vrásek.

„Dva? Na naší chalupě že jsou vejměnky dva?“ a Morák se sípavě zasmál.

„No, nevím, ale slyšel jsem, že tu máte pantátu a takové živobytí je taky vejměnek.“

Jizbou proletěl slabý sten; Břízek se rozhlédl, ale nikoho nevida, pomyslí si, že Moračka zavzdychla. „Dědečka počítáte za druhý vejměnek?“ polohlasně pronesl Morák a mračil se do země.

„Ale konečně, on snad má vejměnek svůj, a pak to byla mýlka ode mne," a Břízek se naň zahleděl.

„Inu, má, má, žita, ječmeně a pšenice po třech čtvrtích, od Jiřího do Havla žejdlík mlíka, pět liber másla, čtvrt kopy vajec a čtvrtý díl ze všeho stromoví na zahrádce."

„Pane, to je vejměnek jako z hlídačovy boudy!" smál se Břízek. „Jak se to stalo, že dědeček tak jednal?"

„Prodal dráž chalupu, proto si ho udělal tak malý."

„A co za chalupu natržil, rozdal dcerám, vidíte, tak to bývá;

no, má tři, ty ho teď přec uživí, třebaže se říká, že jeden otec sedm dětí vyživí, ale sedm dětí jednoho otce vyživit nemůže."

„To u nás není, kmotře; jak jsem slyšela, že dědeček postonává, hned jsme pro něho dojeli," bránila se hospodyně, jež cítila štiplavost řeči Břízkovy.

„Taky mi konečně nenapadá, kmotra, vás do toho brát, vždyť vás znám. Ostatně ten, kterýž stvořil srdce jednoho každého z nich, spatřuje všechny skutky jejich! praví žalmista," klidně odpověděl Břízek, a když nikdo nepromluvil, spustil znova:

„A pak, víte, chalupa je bídna, dlouho to tak zůstat nemůže."

Hospodář se stranou podíval na oujezdského chalupníka a kysele stáhl ústa; začínal se na malého sedláčka dopalovat.

„Chalupa — my se ženou na ní hospodaříme přes pětadvacet roků a je pořád dobrá; věřte mi, že za pětadvacet roků bude zas taková, vždyť ji znám. Jaképak stavby: co je po zámku plném dluhů, lepší roztrhaná chalupa, ale když je něco v truhlách," Morák omrzele odpovídal.

„A kdy to konečně sepíšeme, kmotře?" ptal se Břízek.

„Kdy chcete, teď je na to spíš pokdy; a koho si na to zjednáme?"

„Koho bysme jednali? Zejtra k nám přijďte, všecko si vypovíte, co a jak sám chcete, a Václav to vyhotoví, píše jako aktuar; nač bysme platili notára nebo toho Čejku pokoutníka.“

Morák souhlasil; mnoho důvěry k těm Břízkům sice neměl, ale vždyť si všecko postaví, jak sám bude chtít; však se jim nedá, takovým Oujezdákům.

„A jakpak to uděláme se svatbou? No, kmotra, teď mluvte vy!“ Břízek dále dojednával.

„Ta musí počkat, teď je půst, a za osm, za deset neděl holka k oltáři přec už nebude mocí; čekali tak dlouho, ať počkají ještě do podzimku!“ hospodyně rázně a pevně odpověděla. „Ať se zatím všecko dá do pořádku.“

„Dobře, jak si přejete!“ Teď jsme už teda jako přátelé a pozdrav vás pánbůh, a aby to bylo konečně šťastné!“ a Břízek oběma podával ruce. „Kdepak máte Báru, dědečka a malou?“

„Bára je někde na půdě, nebylo jí dobře, šla si tam do slámy; dědeček tuhle na peci spí a ta malá sedí u něho; polez; dolů, Barčo.“ zvolala hospodyně.

Baruška nesměle slézala a na pecince bojácně hlásila: „Dedeček nespí, kouká!“

„Copak, pantáto, snad nestůněte?“ tuze překvapen volal na výměníka Břízek.

„I tak to na mne padlo, nohy mi nechtějí sloužit.' Od srdce to prej přišlo!“

„Dá pánbůh, že to teď k jaru vyjde a že si na podzim o svatbě skočíte;“ srdečněji odvětil chalupník a teď se na sebe trochu mrzel.

„Ukaž se přec, ty kolčavko, vždyť jsem tě ještě neznal a jsem taky tvůj dědeček.' To bude najednou dědečků!“ patře dítěti do očí, mazlivě hovořil, a hladil ji po vlasech. „Tu máš krejcar, něco si kup a měj nového dědečka ráda.“

Ale Baruška při těchto slovech stále hleděla na pec.

„Ty máš, mně se zdá, nejraději toho na peci, on to s tebou nejlépe umí, vid?“

Dítě přikývlo: „Umí pohádky, tisíc asi, a písniček, modlitbiček a všechno mne učí.“

„Přijď k nám tuhle s tím velkým dědečkem a všechno tam druhé babičce zazpíváš a povíš, dostaneš buchtu s mákem.“

„A co by dělal dědeček? Vždyť mu musím na pec dávat hrnky, modlíme se spolu a šeptáme si.“

„Snad tě dědeček na chvíli nechá, jen přijď!“ a pohladiv dítě, obrátil se k hospodyni: „Teď přijďte taky k naší panímámě!“

„Ale kdepak já, ani z domu nevyjdu, pořád se tu jen kolem těch kamen otáčím; ať přijde panímáma k nám. Ale ani jsme vám pro ty věčné starosti chleba nepodali,“ a chtěla běžeti pro chléb.

„I zaplaťpánbůh, až přijdu podruhé!“ —

Když Morák újezdského vyprovázel, povídal mu na záspi: „S tím druhým vejměnkem to nebude tak zlé, dědeček má ještě peníze, a kdyby ho nechtěli mít u sebe, je tu taky Nanka, Kátle, nebo by šel na svůj vejměnek, vždyť si to beztoho se mnou vyjednal.“

„No, vždyť já to konečně nemyslil nijak zle; to by bylo pěkné, aby ho mladí neuživili, vždyť můžeme být také takoví!“ odvětil Břízek a již ve svém širokém plášti odcházel vážně jako poustevník. „Nebe tam ten hoch mít nebude,“ pomyslně si cestou, „ale kdo chce kam, pomozte mu tam. Ti staří jsou ještě jako vejři, ti budou chtít poroučet dál, a mladí budou poslouchat. Ale trochu jsem je poštipal a snad mi pantáta vejměnkář porozuměl, že jsem jim chtěl jen pohledět do srdce.“

Když Břízek odešel, pravil Morák na síni ženě: „Mnoho toho ani teď není, je to pořád ta stará žebrota, ale co plátno, buďto bych musil holku zabít, nebo by nám pořád krků přibývalo, třebaže bych byl to druhé poslal jim, ať si je tatík živí. Ale dělat umí, vždyť naskládal pět stovek, a tady může jít řemeslo líp nežli v zastrčeném Oujezdě.“

„Už jsem se u kamen třásla, jak se začal nadejmat a dělat milosti!“

„Prosím tě, ti to mají v krvi.“

K večeru přišla Bára do světnice a dala se do prádla. Hospodyně si jí nevšímala, ale také ji do práce nehonila; když chtěla Bára dělati pití, odstrčila ji. Jak dědeček zpozoroval, že je ticho, jenom ve vaně že šplouchá, pozdvihnuv se, rozhlédl se po světnici.

„Báro!“ zašeptal.

„Copak, dědečku?“

„Už je to s tebou v pořádku, dneska tu byl starý Břízek.“

„Pro Krista Ježíše, dědečku!“ a Bára letěla k peci a skokem byla na lavičce.

„Jdi k vaně, aby tě neviděli; na podzim budeš mít s Václavem svatbu.“

„Pro boha nebeského, dědečku, vy mne podvádíte, abych zapoměla —“

„Holka, snad nemyslíš, že bych tě tak obelhával?“

„Můj ty bože — panenka Maria — Kristus Ježíš vám to, dědečku, zaplať, jistě to nikdo jiný neudělal nežli vy!“ a Bára plakala jako dítě.

„Já? Kdepak já, což nevidíš, že jsem jako Lazar? Břízkovi mají patnáct set, Václav jich pět naskládal, a to je ta celá historie!“

„Dvě stě měl, dědečku.“

„No, už jich má pět, chtěl ti snad udělat radost. Ale Báro, ani znánko neukaž, že něco víš, já bych to odnesl!“

Té noci Bára na spánek nepomyslila. Srdce jí bilo a byla by nejraději skákala. Také by si byla ráda popovídala, radost svou s někým sdělila, srdci ulehčila. Po dlouhé, dlouhé době zazářilo jí kousek štěstí

V následujících dnech se u Moráků nic nezměnilo; starý dosud na Báru nemluvil a matka byla zamračena jako jindy. Baruška seděla u dědečka a jako prve dědeček jí, tak nyní ona vypravovala dědečkovi. Všecky své pohádky mu opakovala a bývala to kolikrát pletenice prapodivná; nebo obracela v knížkách a vykládala, co je na kterém obrázku. Bára byla do práce jako chrt a nebáti se, byla by zpívala.

V neděli odpoledne se u Moráků stalo, co se ještě nestalo; stará s mladou šly na požehnání a Barušku vedly mezi sebou; Moračka si toho všeho sama přála. Když dědeček ondy šel s Baruškou, domníval se, že celá ves naň patří, ale nepatřila; dnes však přibíhali lidé do oken a dívali se, jaké se to ještě dějí na světě zázraky.

V té době Morák jako jindy v prázdné chvíli seděl u kamen, ruce za sebou, nohy křížem. Vlasy nad čelem si na podiv často přihlazoval a koutek protahoval. Dědeček na peci dřímал; spánku se ve dne bránil, bylyť pak ty noci tak dlouhé!

„Dědečku!“ ozval se po chvíli Morák.

„Copak, Toníku?“

„Nespíte?“

„Nespím, hochu, bráním se tomu,“ stařec slabě odpovídal a myslil si: Copak mi ten hoch říká tak pěkně — dědečku?

„Byl jste, dědečku, vzhůru, když tu ondyno byl Břízek?“

„Abych ti pravdu řekl, byl.“

„Slyšel jste, co povídal o tom dvojím vejměnku?“

Dědeček chtěl promluvit, ale zajíkl se, jako by jej náhle dusil kašel.

„Slyšel, Toníku,“ řekl pak slaběji.

Teď se i Morák zamlčel; nevědělť honem, jak do řeči.

„Dědečku, abych vám nelhal, při té řeči oujezdského mne bodlo, to byla od něho divná řeč.“

„Divná, baže divná, hochu.“

„Už se stará, jak vás mladý uživí, a vy přec nepotřebujete milosti, vždyť máte své," Morák mluvil stále slaběji.

„Mnoho toho nezbylo, hochu.“

„Mnoho toho nezbylo, ale přeci; budou-li vás mít rádi a budou-li se o vás starat, komu byste těch pár set, které máte, nechal, ne-li jim?"

Výměnkář hned neodpověděl, ale v tiché světnici bylo slyšet, jak rychle dýchá. „Pár set nemám, milý Toníku.“ dědeček slabě a třaslavě vydychl.

„Že nemáte?" zhluboka zvolal Morák, ale hned obrátila dále vlídně hovořil: „No vím, že nemáte už celých pět stovek, jako jste měl před dvěma lety —" a zamlčel se.

„Tomu jsou, brachu, už aspoň tři roky, ne-li víc a po ten čas jsem taky musel jíst, kdepak ten můj vejměnek!"

„No, tři stovky přec dozajista máte, sama Tynyska to jednou povídala.“

Stříhavka se sípavě zasmál: „Kam tě to vede, žebrák jsem, učiněný žebrák, několik zlatek tam ještě mám, vždyť jsem nemohl umřít hladu!"

„Vy že nic nemáte?" vykřikl Morák a povstav zadíval se na pec. Také staroch se na lůžku posadil a maje oči jako vyjeveny, hleděl na Moráka. Chvěl se a dýchal, až mu v hrdle hvízdalo.

„Nic nemám, žebrák jsem a neuživí-li mne dcera, abych zahynul u plotu!" volal pak chraptivě a zdvíhal se, jako by chtěl utéci. Ale nohy zabořily, takže s výkřikem klesl vedle polštáře, až hlava práskla do cihel.

„To jste taky mohl říct, než jsem vás odvážel," vykřikl zeť a hřmotně vyšel. Rozčilen přecházel po záspi, a když se stará s dcerou a s vnučkou vracely z požehnání, ani si jich nevšiml.

„Vida, přece to tam ještě není v pořádku!" povídali si lidé, kteří to viděli, „je on tenhle starý palice!"

Moračka dala dětem zajít a zadívala se na muže.

„Má?" tázala se krátce.

„Nic nemá, jen to haraburdí a pár zlatek na tabák, za tři roky všechno to pro —" Morák měl na jazyku zlé slovo, ale přece se zarazil a dodal mírněji — „všecko to projedl. Vidíš, já to věděl hned!"

„Ale kdopak by se takhle sám staral, vždyť to trvá hnedle sedm neděl, a za nějaký den se vykřesá a může to trvat kolik roků."

„Já to věděl; když jsem od něho odcházel, byl jako růže."

„Ale to si Nanka a Kátle počkají, aby si myslely, že jenom my jsme na světě!" hořce svědčila hospodyně. —

Když Baruška toho dne podávala dědečkovi večeři, pravil měkce: „Dnes, děvenko, nebudu, je mi nějak nevolno."

„Když jsem to už uvařila, jezte," mrzela se hospodyně; „kdybych to byla neuvařila, hned byste si byl pomyslel: sedm dcer otce uživí, ale jeden otec jich neuživí — nebo jak to pletu."

„Nemůžu, Málko, nezlob se, nemůžu."

Kdyby byli na dědečka viděli, byli by spatřili, jak se mu všechno líce chvěje.

—

Následujícího dne nesla překupnice na Zvlkáni Bičišťům a posel Honzíček do Borovnice Petřivým dopisy od Moráků. Stálo v nich:

Milý švagře a švagrová!

Nastokrát Vás pozdravujeme a vědětí Vám dáváme, že tatínkovi je teď o mnoho hůř a že už to nemůžeme s ním zastat, protože máme tuze mnoho práce a starostí; tak abyste si někdo pro něj přijeli, jste taky dcery a taky je to Váš tatínek, tak teda zítra Vás čekáme a pozdravujeme Vás.

Kátle byla v Třemešnici hodně brzy před polednem, ačkoli měla dobré tři hodiny, a ještě se stavovala u Tynysů. Vždyť ani nevěděla, že je tatínek přestěhován, myslila, že Morákovi k němu dobíhají. Doma celou noc nespala, pekla buchty, kterých teď přivázela celý uzel. Petřivý zjednal souseda, aby Kátli dovezl; do košatiny nakladli peřin celou hromadu. Když dědečka na výměnku nenalezla, zajeli do Třemešnice; buchty nechala v košatině, a k Morákům pospíšila s prázdnem, vědělať, tady že škoda darů.

„I vítám tě, Kátle, to jsme se dávno neviděly!“ nadobyčej přátelsky vítala ji Málka. „Ale tobě v těch horách svědčí, a v baráku, podívejme, já jsem tuhle v chalupě a jsem jako prkno.“

Kátle byla opravdu v tvářích kulatá, pěkně zardělá, kolem úst měla stálý úsměv; i ty modré oči její se usmívaly. Černé vlasy měla uprostřed temene rozčísnuty, na hlavě modrý vlněný salup, takovoutěž sukni pruhovanou. Byla menší nežli Moračka, ale plnější. I Morák byl tuze laskav, švagrové tiskl ruku a jak se usmíval, rychle škubal koutkem.

„A kde máte tatínka?“ nedočkavě se ptala Kátle.

„Na peci leží, na peci.“

„Na peci?“ udivena se tázala Kátle a podívala se na Málku.

„I holka, máme tu světlici jako ratejnu, ale kouska místa v ní doopravdy není, neměli jsme ho kam položit, a tam je pro něj nejlíp, teplo má pořád a to dělá na nohy dobře!“ vykládala hospodyně.

Kátle odhodivši šátek, jako mladice stoupala po pecinkách, hnedle byla nahoře.

„Pozor, pozor, švagříčková, ať nám pec nerozboříte!“ směje se, volal na ni Morák.

Ale Kátle již neslyšela; nemluvíc, líbala milou starou hlavu, v líci přepadlou — hlavu tatínkovu. Tu viděla ubožáka otce svého.' Jaký to byl rozdíl na podzim a teď! Slzy Kátliny rosily mu tváře a ruce, plné modrých žilek ve svraštěné kůži.

„Tatínku, tatínku, co se to s vámi stalo!“ šeptala mu. Stařec se také rozplakal, ale ne hlasitě, jenom brada mu drkotala a oči byly mokré.

„Copak vás bolí, tatínku?“ ptala se nahlas.

„Nohy, nohy, holka; podívej se na ně, ale nedotýkej se jich, křičel bych bolestí.“

Kátle odkryla peřinu a podívala se na dědečkovy nohy; lekla se, když viděla, že jsou jako džbány. Ted také spatřila, na jakých hadrech tatínek leží, i jeho prádla si povšimla. Nepromluvila, ale zalomila rukama.

„Já o tom nevěděla, já ho tu tak nechala!“ šeptala si.

Hospodář a hospodyně si jich nevšímali, šli po své práci.

„Nenechám vás tu, tatínku, vy musíte se mnou, tady byste zahynul; všecko pohodlí budete mít, ošetřovat vás budeme jako oko v hlavě. Že jste nám dřív nevzkázal, vždyť my jsme nevěděli! Kdopak by si byl pomyslíl, že Morákovi nám o všem nevzkážou! Na postel vás uložím, pošleme pro doktora, aby poradil, a budeme pomáhat; na Doubravě taky je sedlák, tuze prý nohám rozumí, Petřivý k němu dojde. Čistotu budete mít a pořádek největší.“

„Ale holka, já nic nemám!“ zajíkávě a lítostivě vzlykl výměnkář.

Kátle se naň zadívala udivena.

„Co nemáte, tatínku?“

„Peněz nemám, je tam v truhle jenom několik zlatek, jsem jako žebrák —“ a Stříhavka se bázlivě díval na líce dceřino.

Ten pohled stáhl Kátli srdce — byloť v něm tolik zoufalého bolu! I bázeň v něm byla, co se bude dít, a zoufalost z opuštěnosti. A tím pohledem se díval on, sedmdesátiletý tatíček, po veškeré práci své a po dlouhé lopotě!

„Ale, tatínku, proč mi tohle povídáte?“ zvolala a chytila otce kolem krku, „cožpak od vás něco chci? Cožpak nejsem vaše dcera, Petřivý váš zeť a děti vaše vnoučata? Co jste si to jen, tatínku, o nás myslil?“

Starci se v očích vyjasnilo; tiskl Kátli ruku a hladil ji po tvářích.

„Nehněvej se, dítě, ale víš, tady se mne po tom ptali — včera se mne vyptával —“

„A potom pro nás psal!“ Kátle neřekla nic více, jenom hlavou si několikrát pokývla.

„Pojedete se mnou, tatínku, vidíte — já vás neopustím, všichni vás budou rádi vidět; tolikrát jsem vám o to říkala a neposlechl jste, pořád jen, že by se holky zlobily — a toho jste poslechl.“

„Jenom dovezeš-li mne živého,“ usmál se dědeček, „jde to se mnou tuze čerstvě, ani tak dlouho neležím.“

„Hůř než tady vám ve voze nebude, máme košatiny, a Nálevka dá plachtu; peřiny máme, zahrabete se do nich a po silnici to jede vozmo dobře, země je tvrdá a sníh tuze sfoukán.“

Potom byla Kátle uspokojenější a dala se teprve do jiného hovoru: „A koho to u sebe máte? Hledíme, to je snad Baruška — jsi Baruška?“

„Jsem Baruška,“ odpovědělo děvče.

„Má jedinká radost,“ zašeptal dědeček.

„Mazlíte se spolu, dědeček vypravuje, vid’?“

„Tisíc pohádek umím a písniček a povídek; pořád jsme si povídali a modlili jsme se!“ vypravovala Baruška.

„Nic jsem ti, holčičko, nepřinesla, ale mám to ve voze, počkej, až Nálevka pro nás přijede, dostaneš.“

Vtom na dvoře zaklinkaly rachlíky, a Kátle viděla koně, sáně a v nich na kozlíku Bičiště, vzadu Nanku.

„Teď jede Nanka, tatínku, ale ne abyste mi pak ujel na Zvlkánku, prosím vás!“

„Neujedu, buď bez starosti.“

Když Nanka vylézala ze saní, volala na Moráka a na Málku, kteří honem vyběhli ze stodoly: „Pro umučení boží, co se stalo, snad není zle?“ a rovnala si šaty. Byla v nich nadělaná jako kvočna.

„No, tak zlé to není, ale jak jsme vám psali, nevíme si už rady, teď máme starosti s Bárrou —“

„Snad nebude svatba?“

„Teď ještě nebude, ale na podzim bude!“ odpovídala Málka.

„I zaplaťpánbůh, jsem sama ráda, že se to přeci svedlo. Vzali jste dědečkovi doktora?“ a Nanka křičela, že ji bylo slyšet, až kdovíkdě.

„Ještě nevzali, prosím tě, jsou pořád zlé časy.“

„Ale vždyť by si byl dědeček zaplatil ze svého!“

Moračka chtěla již odpovědět, ale honem se vzpamatovala, že by třeba Nanku odradila; ale Nanka zadívavši se zdlouha na sestru, pochopila rázem.

I vhrnula se do světnice; rozhlédnuvši se, hup! stála na lavici a hleděla na pec. „Pánbůh vás rač pozdravit, tatínku — i vítám tě, Kátle, podívejme, jak jsi si pospíšila z daleka, my jsme se cestou trochu omlkli — ale ty, holka, vypadáš jako mladice, tobě jdou hora k duhu. No, nevyhlížíte, tatínku, tak špatně, zaplaťpánbůh, měla jsem strach, ale pojedu domů spokojenější.“

Do světnice vcházel hospodář s Bičičtím. To byl malý, slabý chalupník, s čepicí „na uši“; na krku měl šálu několikrát kolem, kožich krátký, praskavky, vysoké lesklé boty a byl trochu rozkleslý, takže se klátil do široka. Když čepici odvázal, bylo mu krckovi pořádně vidět do obličeje: hlavu měl malou a trochu do šíšky, očka jako rýsek, nos u špičky trochu nahoru zahrnutý. Byl bez vousků, a líce se mu jenjen lesklo; pokuřoval a stále se usmíval, takže na první pohled každý poznal, že je trochu „mechový“.

„Tak švaříčkové, vidíte," na ženské spustil Morák, „jak s tatínkem je, a my to už vydržet nemůžeme, vždyť je tu tatík pomalu dva měsíce, a tedy bysme vás prosili, abyste si ho zas některá vzala."

„Na nás to, lidičky, žádat nemůžete," honem spustila Nanka, „víte, jakou máme sednici, je to jako krcálek, a k tomu hromádka dětí a už to roste — to by měl dědeček pěknou pohovu!"

Bičičtě se při té řeči díval na ženu a zdálo se, že mu ta její řeč je skoro trochu podivná.

„Tatínek pojede se mnou do Borovnice, nedám ho už nikomu, zůstane u nás a budeme se o něj starat!" s pece volala Kátle.

Jediná myšlenka se po té řeči kmitla hlavami Nančinou, Málčinou i Morákovou: „Ta si jistě myslí, že podědí!"

„No, my jsme všickni při tom, jenom se, Kátle, o tatínka dobře starej a neopouštěj ho; zasloužil si od nás, abychom ho k stáru neopouštěli," kázala Nanka.

Kátle neodpověděla.

„A to harampátí myslíte, švaříčková, stěhovat s sebou?" ptal se Morák a stáhl ústa.

„Ale kdež bych to vozila; jen si to nechte, ať máte něco za tu dlouhou starost, vidte, tatínku?" odpovídala Kátle.

„Jenom tu truhlu, holka, naložte, mám tam ty kousky šatstva a prádla, pak Modlitby," sténal stařec.

„Truhlu vám naložím," odpověděl Morák, bylť bez starostí, že jsou v ní uschovány poklady; prohledal ji s mámou rub na rub a kromě čtyř jednušek v Modlitbách nenašli nic. Ty čtyři jednušky tam nechali, aby někdo neřekl, že jej obrali.

Nanka mlčela, ale chystala se, že si s Morákovými ještě pohovoří.

„A my abysme, tatínku, jeli, abysme byli za světla doma," otci pravila Kátle.

„Snad přece počkáte na oběd?" od kamen se ozvala Moračka.

„I mám něco ve voze, hlady neumřeme, vidte, tatínku!" Tu ji Baruška zatahala za rukáv a šeptala: „Já bych ráda jela s várna!"

Kátle ji pohladila po tvářích a tiše jí odvětila: „I vždyť, maličká, dědeček zas přijede; copak by tomu řekla maminka?"

„A kde máte Báru, abych ji přec viděla, nevěstu," rozpomněla se Nanka, „Je někde ve stodole, práce máme pořád plno!" odpověděla Moračka, ale věděla, že Bára ve stodole není, že stojí na zahradě s Václavem.

Ten tu dnes byl poprvé, a Morákovi nebránili, aby si popovídali; tak ani Bára nevěděla, co se ve světnici děje.

Hospodyně přinesla dědečkovi šaty a Kátle mu pomáhala, aby se teple ustrojil; bylo to bída, a dědeček nejednou hlasitě zasténal.

Potom Kátle vzkázala do hospody pro Nálevku a když přijel, naložili nejprve truhlu a pak snášeli dědečka. Stálo to mnoho vzdechů, nežli jej na lavici u kamen posadili. Ted teprve bylo patrné, jak rychle zchátral: byla ho sotva polovička a kůže mu v líci visela. To nebyl již kmotránek Stříhavka jako růže!

Baruška na peci plakala, že chce s dědečkem; když její vzlykot hlasitě pronikl, povídal jí dědeček: „Jenom neplač, než se párkrát vyspíš, budu zas u vás, zas budeme povídat a pak teprve budeme spolu hodně chodit do kostela."

„Ty knížky si tu zrovna nechám, dědečku!"

„Nech, beruško, nech," odpověděl a myslil si: ať má po mně památku. A kdoví, jak mu v té chvíli kmitlo hlavou, co mu tenkrát v Oujezdě řekl Břízek: „Dokud je to malé, lísá se to k člověku a jednoho div by to nesnědlo; když je to starší, mrzí je, že jíte, chodíte, dejcháte a nejraději jsou, když vás vynášejí ze stavení."

Potom udělal Nance, Málce a Barušce po křížku a řekl: „Tak tu buďte spánembohem, on vás račiž opatrovat; mějte se dobře — snad se už víckrát —"

Stařec nedořekl, snad s ohledem na Barušku; ta chuděrka plakala, až bylo žalmo na ní popatřiti.

Nenadále však vyletěla na síň a volala po matce: „Maminko, dědečka nám odvázejí!"

Dědečka již chtěli vynášeti, když Bára vběhla do dveří.

„Jsem rád, holka, že tě ještě vidím; pánbůh ti dej štěstí a zachovej ode všeho zlého." přivítal ji stařec.

Bára, zlíbavši mu vetché ruce, spustila pláč.

Tu již Morák dceru odstrčil a vzal dědečka u hlavy, Málka u nohou; na voze si ho Kátle uložila do vystlaných peřin a sedla k němu. Tam nahmátla svůj uzlík; honem vyndala dvě buchty a z vozu je podala Barušce. Bára se také vyhoupla na vůz a naklonivši se k dědovi, šeptala: „Já za to, dědečku, nemůžu, až budeme my hospodařit, přijdu si pro vás. Aby vám bůh odplatil vším dobrým, co jste mému dítěti prokázal."

„Budte tu všichni spánembohem!" volal dědeček jako tenkrát, když jej Morák vyvážel z výměnku. Vůz vyjel ze dvora a u Moráků se vrátili do světnice.

Tak odjížděl dědeček Stříhavka po sedmínedělním pobytu u dcery nejstarší k dceři nejmladší...

„Ale lidičky, téhle naší Kátli se musí vést," ve světnici začala Nanka.

„Je jako rozpuk!" svědčila i Moračka a stále ještě kuchtila; čekala s obědem, až se také Bičišťovi hnou.

„Ale poslouvejte, lidé, aspoň dva dědečkovy polštáře nám přece dáte, vždyť vám zůstane svrchnice a to ostatní zboží —"

„Víš, Nanko, sedm neděl jsme ho živili a teď máme vybavit Báru!" odvětila Málka.

„Ale vždyť jste taky brali jeho vejměnek! Ostatně, prosím vás, nedělejte s tím živením a starostmi tolik řeči, vždyť nejsem slepá!"

„No, požehnej vám je pánbůh!“ odsekla Moračka a dala Nance polštáře. —

Po odjezdu dědečkově zůstala Baruška na záspi samotna; byla opřena o stěnu a plakala lítostivě.

Náhle jí uchopily dvě mužné ruce a někdo tiskl ji k prsům.

Byl to Václav. Z náruče dědovy se dítě dostalo v náruč otcovskou...

Bičiště, pokud byl u Moráků, pořád se jen usmíval, pokuřoval a kromě pozdravu ani nepromluvil; když pak vyjeli ze dvora, z kozlíka se tázavě obrátil na ženu.

„I vždyť už nic neměl, toť oni by ho byli drželi všemi desíti a nevzkazovali; hned doma mně to napadlo. Ale, pane, pospíšil si s tím!“ odpověděla mu Nanka.

Zvuk rachlíku se rozléhal tichou krajinou, kůň supal a sáně svištěly po zmrzlém, lesklém sněhu ...

Na podhoří krkonošském počaly vanouti teplejší větry; se strání crčely stružky do potoka, který se valil loukou uprostřed údolí. Lesy nahoře na stráních byly bez sněhu, ale zato tmavé, skoro černé. Na trávnících po lese se rozvíjely prvé sněženky, u potoka se chvěly zvonečky bledulí; skřivan jásal nad roztávajícími poli. Sluneční paprsky čistě ozlacovaly stráně, na nichž byly jenom zbytky prohnědlé trávy, a chaloupky bílé a tmavě nabarvené, rozestavené po stráních jako domky na dětském Betlémě.

Začínalo jaro — a v jednom z domků na stráni dědeček Stříhavka zvolna odumíral světu. Pomyšlení mu činili, láskou jej obsypávali všickni, Kátle, Petřivý i ta jejich drobotina, ale nadarmo, bylo pozdě. Nepomohl ani doktor, ani sedlák z Doubravy. Dědečkovi se časem i pamět: kalila, pletl si pak jména z rodin svých dcer a říkal Kátli Bára a děti byly samé Barušky.

Ale za jasných chvilék říkával: „Tady jsem byl rád, tady jsem byl u svých,“ a veseleji se díval na děti, jež ho starostlivě pozorovaly.

Jindy si povídal: „Už se to blíží se mnou ke konci, jde to výš a výše; až to dojde k srdci, bude konec.“

Pořád se mu zdávalo o nebožce stařence. A tak jednou večer, když rodina seděla kolem stolu a naslouchala krátkému dědečkovu dechu, počal staroušek slabě a trhaně hovořiti:

„Slyšíš, Kátle, bič praská — už jedou. Už to hrčí před chalupou — ven nechod', ať maminka myslí, že spíme. Hele — už si otírá boty, otvírá síň — tady ji máme - vítám tě, maminko!"

Za chvíli potom dědeček zhasl — babička si pro něj přišla.

Třetího dne byl z horské vísky smutný, tichý pohřeb. Z přátel v Třemešnici a na Zvlkánce nepřišel nikdo, ačkoli o tom dobře věděli. Nepřišla Bára, ani Václav, ani malá Baruška chudinka; začínalo jaro, práce v poli bylo plno, jak by mohli odejiti!

Teprve po několika dnech poslala Nanka do Borovnice posla se vzkazem, že přece po dědečkovi musilo zůstatí mnoho dobrého šatstva a prádla, aby tedy její díl poslali, že Bičičtě je asi té velikosti jako byl dědeček, a že mu to dozajista dobře padne.

Kátle vyhověla sestře beze slova, učinila tak i Morákům. —

Takový byl konec života výměnkáře Stríhavky, kmotránka jako růže.